

Ontwikkelingsstimulering en opvoedingsondersteuning voor allochtone kinderen en hun ouders

Inventarisatie van programma's en
interventies

Ontwikkelingsstimulering en opvoedingsondersteuning voor allochtone kinderen en hun ouders

Inventarisatie van programma's en interventies

Sandra Beekhoven
Deniz Ince
Hilde Kalthoff
Anne Luc van der Vegt

Sardes/Nederlands Jeugdinstituut
november 2008

Inhoudsopgave

1	Achtergrond en onderzoeksvragen	3
1.1	Achtergrond.....	3
1.2	Onderwijsbeleid met betrekking tot integratie van allochtone kinderen.....	4
1.3	Jeugdbeleid met betrekking tot integratie van allochtone kinderen	4
1.4	Wat kenmerkt effectieve programma's?	5
1.5	Vraagstelling	6
1.6	Onderzoeksopzet	7
1.7	Leeswijzer	7
2	Interventies voor ontwikkelingsstimulering en opvoedingsondersteuning	9
2.1	Werkwijze	9
2.2	Instellingsgerichte ontwikkelingsstimulering.....	12
2.3	Gezinsgerichte ontwikkelingsstimulering	27
2.4	Interventies voor opvoedingsondersteuning.....	41
2.5	Inburgering en opvoedingsondersteuning	55
3	Allochtone ouders met kinderen op de basisschool.....	59
3.1	Het begrip ouderparticipatie en ouderbetrokkenheid	59
3.2	Recente literatuur over communicatie en ouderbetrokkenheid	60
3.3	Conclusies over de literatuurstudie	63
4	Conclusies en aanbevelingen.....	65
4.1	Conclusies over het huidige aanbod.....	65
4.2	Aanbevelingen.....	71
	Bronnen	73

1 Achtergrond en onderzoeksvragen

De afdeling Beleidsontwikkeling van de Directie Inburgering & Integratie van het Ministerie van VROM/WWI heeft Sardes en het NJi opdracht gegeven een inventarisatie te maken van programma's voor ontwikkelingsstimulering en opvoedingsondersteuning van en voor etnische minderheden. Sardes en NJi participeren samen met het SCO Kohnstamm Instituut in het Expertisecentrum voor Ontwikkeling, Opvoeding en Onderwijs voor 0-12 jarigen (EC O3). De opdracht staat in het kader van het Actieprogramma Diversiteit dat door een aantal samenwerkende ministeries aan de Tweede Kamer wordt gepresenteerd en zal worden uitgevoerd. In dit eerste hoofdstuk schetsen we eerst de achtergrond van de vraagstelling: welke wegen zijn er naar integratie, welk beleid is gericht op integratie, wat weten we over effectieve programma's. Vervolgens formuleren we de vraagstelling en presenteren we de onderzoeksaanpak.

1.1 Achtergrond

Twee wegen naar inburgering en integratie

Inburgering en integratie voltrekt zich bij kinderen langs twee wegen. Ten eerste via de weg van succesvolle schoolloopbanen: de *sociaal-economische* route. Daarnaast onderscheiden we de *sociaal-culturele* aspecten van integratie. Hoewel beide in de praktijk niet onafhankelijk zijn, is het voor onze vraagstelling zinvol ze wel te onderscheiden. Voorts is het, in het kader van onderhavig onderzoek, van belang onderscheid aan te brengen tussen beleid gericht op het integreren van etnische *groepen* en het 'behandelen' van kinderen die, qua afwijkend gedrag, individuele behandeling behoeven. Uiteraard bevinden zich daaronder ook kinderen uit etnische minderheden. In deze inventarisatie richten we ons op programma's/interventies ten bate van etnische *groepen* die risico's lopen waar het hun maatschappelijke positie betreft. Programma's en interventies die specifiek op het afwijkende kind zijn gericht, worden hier buiten beschouwing gelaten.

Sociaal-economische integratie

Onderzoek naar schoolloopbanen van kinderen uit achterstandssituaties, wijst uit dat met name kinderen van niet-westerse allochtonen, gemiddeld genomen, de basisschool verlaten met geringe vaardigheden in rekenen en taal. Tussen de etnische groepen bestaan echter ook aanzienlijke verschillen in prestatieniveaus. Leerlingen met een Turks/Marokkaans achtergrond blijven het meest achter, Surinaams/Antilliaanse leerlingen doen het iets beter maar halen het gemiddelde niet.

Sociaal-culturele integratie

Deze vorm van integratie heeft betrekking op het gedeelde normen- en waardenpatroon, smaken, voorkeuren, omgangsvormen enz. In tegenstelling tot de algemeen gedeelde criteria met betrekking tot vaardigheden die noodzakelijk zijn voor succesvolle school- en beroeps carrière, ontbreekt de maatschappelijke consensus hier met betrekking tot na te streven doelstellingen op individueel niveau. Bijgevolg is er ook weinig onderzoek gedaan onder kinderen in de basisschoolleeftijd naar culturele integratie en is het aanbod van

programma's/interventies gering. Wel is er enig onderzoek naar de competenties en vaardigheden die zowel sociaal-economische als sociaal-culturele integratie kinderen uit etnische minderheden mogelijk maken (intelligentie, motivatie enz.).

1.2 Onderwijsbeleid met betrekking tot integratie van allochtone kinderen

Het onderwijsachterstandenbeleid faciliteert de scholen waarop concentraties leerlingen van etnische minderheden gevonden worden teneinde de intellectuele achterstanden die op vierjarige leeftijd al aanzienlijk zijn, niet verder te laten oplopen, dan wel te verminderen. Gemeenten en scholen ontvangen extra middelen om door voor- en vroegschoolse educatie deze vroege ontwikkelingsachterstanden te verminderen. We spreken dan van *centrumgerichte* programma's. Het beleid is *groepsgericht*, dat wil zeggen alle leerlingen die aan bepaalde achtergrondcriteria voldoen (nu: lage opleiding ouders, waaronder dus veel allochtonen) komen voor facilitering in aanmerking die aan scholen (of gemeenten) wordt verstrekt.

Daaraan voorafgaand (negentiger jaren) zijn op initiatief van VWS gezinsgerichte programma's voor allochtone kinderen ontworpen (Instapje, Opstapje, Opstap, Overstap, etc). Daarbij werd gebruik gemaakt van het 'frontlinie' model: moeders uit de doelgroepen werden opgeleid tot 'rolmodelmoeders' en deze waren behulpzaam bij de instructie van programma's voor de doelgroepen. In tegenstelling tot het VVE-beleid is de aandacht voor gezinsgerichte programma's sterk afgenomen. Evaluatieonderzoek heeft aangetoond dat deze programma's wel degelijk effectief zijn. Het effectiefst zijn ze in combinatie met centrumgerichte programma's. Op termijn dienen alle niet-westerse leerlingen waarvan de ouders een laag opleidingsniveau hebben, onder het bereik van dit beleid te vallen. Aangezien wettelijke verplichtingen qua deelname voorlopig niet in het verschiep liggen, zijn strategieën van effectieve toeleiding van het grootste belang. Uit recent onderzoek blijkt, dat hiermee het bereik van deze programma's waarschijnlijk aanzienlijk vergroot kan worden. Onwetendheid van ouders met betrekking tot (de effecten van) deze programma's is nog steeds een belangrijke belemmering voor deelname (Den Blanken & Van der Vegt, 2007). Verder zijn de gemeenten die VVE-programma's aanbieden, van mening dat de werving en toeleiding verbetering behoeft (Jepma et al. 2007). Het vergroten van ouderparticipatie van allochtone ouders heeft zowel op beleidsniveau als op scholen al jarenlang de aandacht. De resultaten zijn tot nu toe zeer bescheiden. Reden te meer om 'good practices' te inventariseren en landelijk te verspreiden.

1.3 Jeugdbeleid met betrekking tot integratie van allochtone kinderen

Opvoedingsondersteuning als instrument om het 'gat in de pedagogische infrastructuur' mee te helpen dichten, is steeds meer in de belangstelling komen te staan. Veel ouders zoeken laagdrempelige hulp bij het opvoeden van kinderen en anderzijds zijn beleidsfunctionarissen en hulpverlenende instanties geïnteresseerd in het voorkomen en remediëren van ernstige risico's in het opvoedingsproces. In het bekende rapport van de Inventgroep (Hermanns e.a., 2005) worden de volgende strategieën onderscheiden met bijbehorende kenmerken:

1. Universele preventie, gericht op de gehele populatie.
2. Vroegtijdige selectieve interventie, gericht op populaties met bepaalde risicokenmerken.
3. Vroegtijdige geïndiceerde preventie bij individuen die op basis van een screening als

risicovol worden beschouwd.

4. Vroegtijdige interventie bij signalen van risicoprocessen.

5. Interventies in termen van zorg en behandeling bij vastgestelde problemen.

De eerste drie punten representeren een proactief beleid. Er is nog geen manifest probleem, maar er zou wel een probleem kunnen ontstaan. Deze fasen vallen onder de hier relevante probleemstelling. De laatste twee punten betreffen een reactief beleid en zijn in het bijzonder door de Inventgroep geanalyseerd.

Ad 1 Onder universele preventie valt algemene opvoedingsvoorlichting, psycho-educatie, algemene oudercursussen en voorlichting over ontwikkeling en gedrag. Tijdschriften, boeken, websites, tv-programma's, folders, groepsbijeenkomsten en dergelijke zijn vaak de middelen die gebruikt worden. Er is weinig informatie beschikbaar over wat effectieve vroegtijdige interventies zijn voor een breed publiek.

Ad 2. Deze zogenaamde risicogroepenbenadering houdt vaak in dat men voorlichting, training op individueel of groepsniveau aanbiedt aan subpopulaties waarvan men weet dat ze verhoogde risico's hebben. Het kan zoals gezegd gaan om bepaalde wijken, maar ook om bepaalde groepen personen zoals *allochtone ouders*. Nadelen van deze benadering zijn doorgaans dat men de kans loopt weinig effectief met middelen om te gaan (lang niet ieder lid van een risicopopulatie zal ook problemen krijgen) en dat groepen zich gestigmatiseerd kunnen voelen of 'apart' gezet worden. Een ervaringsgegeven is ook dat binnen de subpopulatie de individuele gezinnen die de interventie het meest nodig hebben juist niet meedoen aan de programma's (Öry, 2003). Ook kunnen er zelf fulfilling prophecies optreden. Een goede kosten-baten analyse is steeds noodzakelijk.

Ad 3 Op grond van de aanwezigheid van een aantal risicofactoren wordt een interventie aangeboden. Er is dus nog geen probleem en er is zijn zelfs nog geen signalen van een risicoproces. Er worden bij deze benadering hoge eisen gesteld aan de validiteit van de screening.

1.4 Wat kenmerkt effectieve programma's?

De Inventgroep (Hermanns e.a., 2005) heeft ook geïnventariseerd wat de kenmerken zijn van effectieve programma's. Zij constateert dat het niet gemakkelijk is duurzame veranderingen tot stand te brengen bij ouders en/of bij kinderen. In het algemeen blijkt dat het gemakkelijker is om het cognitieve niveau van kinderen te verhogen dan om hun sociale gedrag te veranderen. Op basis van de literatuur over effectieve interventies heeft de groep een aantal criteria gedestilleerd die kenmerkend zijn voor effectiviteit.

Een interventie is effectiever:

1. naarmate deze beter doordacht, gestructureerd en gestandaardiseerd is;
2. naarmate er een beter evenwicht bestaat tussen de omvang van de problematiek en de omvang van de beschikbare inzet;

3. naarmate deze meer aansluit bij de wijze waarop ouders, kinderen en jongeren zelf hun problemen ervaren;
4. naarmate deze meer gericht is op het weer greep krijgen op het eigen leven van ouders, kinderen en jongeren (empowerment);
5. naarmate deze beschikbaar is in de verschillende leefsituaties van ouders, kinderen en jongeren;
6. naarmate deze meer werkt met overeengekomen concrete doelen;
7. naarmate deze sociale netwerken rond ouders, kinderen en jongeren meer activeert.

Door een programma uit te voeren dat voldoet aan deze criteria is succes echter niet gegarandeerd. De realiteit is ingewikkelder. Sommige *home visiting* programma's zijn effectief en andere niet en voor voor- en vroegschoolse educatie geldt hetzelfde.

Effectief, ook voor allochtone groepen?

De aandacht voor *differentiële effectiviteit* in de inventarisaties van de Inventgroep (2005), van Hermanns en Vergeer (2002) en Verdurmen e.a. (2003) is gering. Daarbij moet ook nog worden opgemerkt dat het merendeel van deze inventarisaties gevuld zijn met *reactieve* programma's/interventies/strategieën. Oordelen over relevantie voor allochtone groepen zijn derhalve uit de huidige overzichten niet zonder meer af te leiden. Een en ander leidt tot de volgende vraagstelling.

1.5 Vraagstelling

Het verzoek van het Ministerie VROM/WWI is vertaald in de volgende onderzoeksvragen:

- 1) Wat is er beschikbaar aan gedocumenteerde programma's en interventies m.b.t. O&O per leeftijdscategorie (0-2, 2-6, 6-12 of een andere onderverdeling die vanuit pedagogisch oogpunt belangrijk is) en in hoeverre zijn die programma's expliciet (mede) gericht op (specifieke) allochtone groepen?
- 2) Wat is er beschikbaar aan programma's om ouderparticipatie onder allochtone ouders te vergroten en te verbeteren? In hoeverre zijn er programma's waarin ouders ondersteund worden in hun mogelijkheden om hun kinderen in hun schoolloopbaan te ondersteunen?
- 3) Wat is er van deze programma's en interventies (van vraag 1 en 2) bekend over hun bereik onder de desbetreffende allochtone doelgroepen? In hoeverre kan dat gerelateerd worden aan de desbetreffende toeleidingsstrategie (inclusief de frontliniestrategie)?
- 4) Wat is er bekend over de effectiviteit van deze programma's (van vraag 1 en 2)? Hoe is de effectiviteit vastgesteld; in hoeverre is dit op een betrouwbare wijze gebeurd?
- 5) Welke lacunes kunnen we vaststellen in het aanbod, op basis van de bevindingen bij de eerste vier onderzoeksvragen? Welk aanvullend aanbod dient te worden ontwikkeld, welk bestaand aanbod dient te worden aangepast voor kinderen en ouders uit etnische minderheden? Is er behoefte aan aanvullend aanbod voor een specifieke leeftijdsgroep, bijvoorbeeld zeer jonge kinderen?
- 6) Welke aanbevelingen zijn te formuleren voor de koppeling tussen ontwikkelingsstimulering en opvoedingsondersteuning enerzijds en integratie van niet-westerse allochtone groepen anderzijds?

In de uitvoering van het onderzoek wilden we rekening houden met de door het Verwey-Jonker Instituut te ontwikkelen interculturele meetlat die zal aangeven in hoeverre een interventie rekening houdt met de culturele achtergrond van de doelgroep. Deze meetlat was echter nog in ontwikkeling en heeft daardoor plaats kunnen krijgen binnen deze studie.

1.6 Onderzoeksopzet

De doelgroep van het onderzoek wordt gevormd door kinderen tot 12 jaar en hun ouders met een niet-westerse achtergrond. Dat wil zeggen dat de ouders of de grootouders van de kinderen geboren zijn in een niet-westers land.

Om een antwoord te vinden op de onderzoeksvragen, zijn de volgende activiteiten ondernomen:

1. Bestaande inventarisaties met betrekking tot ontwikkelingsstimulering en opvoedingsondersteuning zijn gescreend op programma's en interventies voor O&O voor verschillende leeftijdscategorieën. Daarbij is tevens bekeken in hoeverre deze gericht zijn op allochtone groepen. Hierbij zijn we uitgegaan van de databank van het NJi, waarin deze programma's zijn opgenomen en beoordeeld. Tevens is bij het zoeken naar goede voorbeelden gelet op praktijken waarbij inburgeringstrajecten worden gecombineerd met ontwikkelingsstimulering en opvoedingsondersteuning.
2. Er is nagegaan of er sinds het verschijnen van de laatste inventarisatie (2005) nog nieuwe producten/interventies/programma's zijn ontworpen. Ook daarvan is beschreven of ze gericht zijn op allochtone groepen.
3. Er is een literatuursearch uitgevoerd naar wat bekend is over het bevorderen van ouderparticipatie van niet-westerse allochtone ouders in basisscholen.
4. Verder is gezocht naar monitor- en evaluatieonderzoek met betrekking tot de genoemde programma's. Ook hierbij is in eerste instantie uitgegaan van de databank van het NJi. Er is gezocht naar informatie over het bereik en de effectiviteit van de geïnventariseerde programma's.
5. De deskresearch (beschreven onder punt 1 tot en met 3) leverde veel informatie op, maar als controle op de volledigheid zijn enkele aanvullende interviews gehouden, om het overzicht te completeren en om zicht te krijgen op het bereik en op de effectiviteit van verschillende toeleidingsstrategieën. We hebben telefonische en face-to-face interviews gehouden met een aantal sleutelpersonen, zoals coördinatoren van projecten en vertegenwoordigers van gemeenten die hebben deelgenomen aan de impuls opvoed- en gezinsondersteuning.

1.7 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 vindt u de uitkomst van de inventarisatie van programma's. De programma's zijn opgedeeld in vier thema's. Eerst de instellingsgerichte ontwikkelingsstimulering, als tweede de gezinsgerichte ontwikkelingsstimulering, ten derde de opvoedingsondersteuning en tot slot de programma's die bestaan in het kader van inburgeringsprogramma's. Bij elk thema volgt informatie over de effectiviteit van de programma's en het bereik.

In hoofdstuk 3 worden de resultaten van de literatuurstudie naar programma's voor het bevorderen van ouderbetrokkenheid gepresenteerd. Tot slot volgt een conclusie met

aanbevelingen voor de verdere ontwikkeling van aanbod dat specifiek is gericht op kinderen en ouders uit etnische minderheden.

2 Interventies voor ontwikkelingsstimulering en opvoedingsondersteuning

Uitgangspunt voor deze inventarisatie is de Databank Effectieve Jeugdinterventies (DEI) van het Nederlands Jeugdinstituut. Aanvullend is gezocht naar recente inventarisaties en initiatieven op het gebied van opvoedingsondersteuning, ontwikkelingsstimulering en inburgering die (nog) niet in de databank zijn meegenomen. Dit is gedaan door het raadplegen van de vakliteratuur, bronnen op het internet en door het interviewen van sleutelinformanten.

De Databank Effectieve Jeugdinterventies bevat informatie over de effectiviteit van interventies die dienst- en hulpverleners gebruiken bij kinderen, jongeren, hun opvoeders of opvoedingsomgeving. In de databank zijn alleen interventies opgenomen die ten minste in theorie effectief zijn. Dat wil zeggen dat met een heldere beschrijving en een goede theorie aannemelijk is gemaakt dat ze werkzaam kunnen zijn. Vervolgens wordt in de databank aangegeven in welke mate Nederlands onderzoek aantoont dat de doelen van de interventie ook echt worden bereikt. De interventies in de databank zijn beoordeeld door een commissie van onafhankelijke deskundigen. Voor een uitgebreide beschrijving van de beoordelingscriteria van de Databank Effectieve jeugdinterventies zie www.jeugdinterventies.nl.

2.1 Werkwijze

De werkwijze bestond uit een aantal stappen. Eerst zijn interventies voor 0-12 jarigen gericht op opvoedingsondersteuning en/of ontwikkelingsstimulering in kaart gebracht.

Daarna is bekeken welke van deze interventies gericht en/of geschikt zijn voor toepassing bij allochtone gezinnen. Vervolgens is nagegaan wat er bekend is over het bereik en de effectiviteit van de interventies die (mede) op allochtone kinderen en/of ouders zijn gericht.

Hier volgt een beschrijving van de afzonderlijke stappen.

Voor de eerste stap, het in kaart brengen van interventies voor 0-12 jarigen gericht op opvoedingsondersteuning en/of ontwikkelingsstimulering zijn bij het doorzoeken van de databank de volgende selectiecriteria toegepast:

- de interventie is in Nederland beschikbaar;
- de interventie is gericht op preventie gericht op de gehele populatie of populaties met bepaalde risicokenmerken;
- de interventie richt zich op kinderen van 0-12 jaar en/of hun opvoeders;
- de interventie is gericht op opvoedingsondersteuning en/of ontwikkelingsstimulering.

Om na te gaan welke interventies bij allochtone kinderen en/of hun ouders ingezet kunnen worden is gezocht naar interventies die zich uitsluitend op (een van de) allochtone groepen richten en op interventies die mede gericht zijn op allochtone gezinnen. Criterium van selectie is dat allochtone gezinnen/jeugdigen expliciet tot de doelgroep behoren of dat er voorzieningen getroffen zijn binnen de interventie om het aanbod toegankelijk te maken voor allochtone gezinnen. Interventies die mede gericht zijn op allochtonen hebben veelal als doelgroep 'gezinnen in achterstandssituaties', waartoe veel allochtone gezinnen behoren.

Onderzoek naar effectiviteit

Alle interventies die in de Databank Effectieve Jeugdinterventies zijn opgenomen zijn minstens in 'theorie effectief'. Zoals eerder beschreven betekent dit dat de interventie goed beschreven en theoretisch onderbouwd is. In de documentatie van de interventie wordt aannemelijk gemaakt dat de methodiek er in zal slagen de doelen van de interventie te realiseren. Daarnaast is, voor zover aanwezig, de kwaliteit van (Nederlands) onderzoek naar de effecten van de interventie aan de hand van een classificatiesysteem beoordeeld. Het classificatiesysteem is als volgt:

- Een vijfsterren-effectonderzoek (*****) staat voor een studie:
 - die duidelijk gericht is op de doelen van de interventie,
 - waarin betrouwbare meetinstrumenten zijn gebruikt die de doelen goed operationaliseren,
 - waarin een voormeting, een nameting en een follow-upmeting (zes maanden of later na beëindiging van de interventie) zijn gedaan,
 - waarbij de meting is verricht bij een experimentele en een controlegroep, waarbij deze groepen volgens toeval (at random of aselect) zijn samengesteld,
 - waarin de resultaten statistisch goed zijn geanalyseerd (onder meer met toetsing van significantie van gemeten verschillen), en
 - waarbij de interventie en de metingen in de praktijk hebben plaatsgevonden.Dit soort studies wordt ook wel aangeduid als randomized controlled trial (RCT) of als experimenteel onderzoek in de praktijk met follow-up.
- Een viersterren-effectonderzoek (****) staat voor hetzelfde als een vijfsterrenonderzoek, maar hier zijn de experimentele en de controlegroep niet volgens toeval (at random of aselect) samengesteld. Dit soort studies wordt ook wel aangeduid als (quasi-)experimenteel onderzoek in de praktijk met follow-up.
- Een driesterren-effectonderzoek (***) staat voor hetzelfde als een viersterrenonderzoek, maar hier is er geen follow-up of de follow-up gebeurt eerder dan zes maanden na beëindiging van de interventie.
- Een tweesterren-effectonderzoek (**) staat voor hetzelfde als een onderzoek met drie of vier sterren, maar hier is de studie niet in de praktijk uitgevoerd.
- Een effectonderzoek met één ster (*) staat voor effectonderzoek met een voor- en nameting, maar zonder controlegroep. Verder is er soms wel en soms geen follow-up. Voor het overige gelden de zelfde kenmerken als voor de onderzoeken met twee, drie of vier sterren (gericht op de interventiedoelen, gebruik van betrouwbare instrumenten en statistisch goed geanalyseerd). Dit soort studies wordt vrijwel altijd uitgevoerd in de praktijk. Deze categorie heet ook wel niet-experimenteel of veranderingsonderzoek.
- Een effectonderzoek zonder ster (°) staat voor alle overige typen onderzoek.

Naast de typering van de onderzoeksopzet geeft de databank een korte weergave van de resultaten van de studie:

- Effectief: de studie rapporteert positieve effecten bij alle doelen van de interventie. Met 'positief effect' wordt bedoeld: het doel wordt deels of geheel bereikt en het resultaat is statistisch significant.
- Deels effectief: de studie rapporteert positieve effecten bij een aantal doelen, en bij andere doelen geen, onduidelijke of onbekende effecten.

- Effectiviteit niet aangetoond: de studie rapporteert dat er geen effecten bij de doelen van de interventie zijn aan te tonen.
- Negatief effect: de studie rapporteert negatieve effecten, dat wil zeggen dat de interventie averechts werkt of ernstige 'bijwerkingen' heeft.
- Positief en negatief effect: de studie rapporteert positieve effecten ten aanzien van een aantal doelen, en negatieve effecten ten aanzien van de andere doelen.
- Effectiviteit onduidelijk of onbekend: deze classificatie wordt gebruikt als een van de voorgaande categorieën niet van toepassing is.

Presentatie van de resultaten

De uitkomsten van de inventarisatie naar in Nederland beschikbare interventies voor opvoedingsondersteuning en ontwikkelingsstimulering voor 0-12 jarigen en hun opvoeders worden in dit hoofdstuk beschreven.

De interventies zijn thematisch geordend naar:

- Interventies voor instellingsgerichte ontwikkelingsstimulering
- Interventies voor gezinsgerichte ontwikkelingsstimulering
- Interventies voor opvoedingsondersteuning
- Interventies in het kader van inburgering

Per thema wordt een schematisch overzicht gegeven van beschikbare interventies. Vervolgens worden, voor zover bekend, gegevens over bereik en effectiviteit van de interventies beschreven. De interventies in het thema die geschikt zijn voor gebruik bij allochtone gezinnen worden daarna uitgebreider beschreven. In deze uitgebreide beschrijving is te lezen over het doel, doelgroep, aanpak, de toepassing bij etnische groepen, en wordt (voor zover aanwezig) onderzoek naar de effectiviteit van de interventie beschreven en een classificatie van dit onderzoek gegeven. Wanneer er gegevens bekend zijn over de effectiviteit bij (bepaalde) allochtone groepen wordt dit beschreven bij het kopje onderzoek. Tot slot is aangegeven welke status de interventie binnen de databank heeft. Er zijn een aantal mogelijkheden:

- Erkende interventies: Deze interventies zijn op kwaliteit beoordeeld en erkend door een panel met deskundigen. Mogelijke kwalificaties zijn 'in theorie effectief', 'onder voorbehoud in theorie effectief' en 'bewezen effectief'.
- Interventies in voorbereiding: De databank is nog in ontwikkeling waardoor nog niet alle interventies voor erkenning zijn voorgelegd.
- Vooralsnog niet opgenomen interventies: Deze interventies zijn beoordeeld maar zijn nog van onvoldoende kwaliteit voor erkenning. In de meeste gevallen gaat het om een onvoldoende uitgewerkte theoretische onderbouwing van het programma. De ontwikkelaars van deze interventies krijgen de gelegenheid om aanvullingen te leveren en de interventies alsnog voor erkenning voor te leggen.
- In de databank is er ook nog een categorie interventies die niet in aanmerking komen voor de databank. In de meeste gevallen gaat het hierbij om interventies die niet meer beschikbaar zijn. Deze worden in dit hoofdstuk buiten beschouwing gelaten.

Voor uitgebreide informatie over de interventies en het beschikbare onderzoek verwijzen we naar www.jeugdinterventies.nl.

Buiten de databank van het NJi is er ook op internet nog naar interventies gezocht (Google, de website van het Kennisnet Integratiebeleid en Etnische Minderheden (integratie.net), de website van het NJi en de website van het Platform Allochtone Ouders en Onderwijs). Verder hebben wij een aantal contactpersonen over interessante projecten geraadpleegd. Al deze informatie over interventies (of methodieken) hebben wij per thema verwerkt in een schema gevolgd door meer informatie over doel en doelgroep et cetera.

2.2 Instellingsgerichte ontwikkelingsstimulering

Interventies gericht op instellingsgerichte (of centrumgerichte) ontwikkelingsstimulering worden vooral ingezet om onderwijskansen bij kinderen in achterstandssituaties te vergroten. De interventies worden uitgevoerd in peuterspeelzalen, kinderdagverblijven en/of basisscholen. De programma's worden uitgevoerd door leidsters en/of leerkrachten. Sommige interventies hebben daarnaast activiteiten of materialen voor ouders.

In tabel 2.1 wordt een overzicht gegeven van erkende instellingsgerichte interventies voor ontwikkelingsstimulering. Tabel 2.2 bevat een overzicht van interventies die vooralsnog niet erkend zijn. Het gaat daarbij in de meeste gevallen om interventies die nog onvoldoende theoretisch onderbouwd zijn. Tabel 2.3 bestaat uit een overzicht van interventies die nog niet beoordeeld zijn, waardoor nog geen uitspraak gedaan kan worden over de kwaliteit ervan.

Tabel 2.1: Erkende interventies voor instellingsgerichte ontwikkelingsstimulering

Naam	Leeftijd	Expliciet gericht op allochtonen/ achterstandsgroepen/ risicogroepen	Faciliteiten voor allochtonen gezinnen/kinderen
Kaleidoscoop	2,5 - 6 jaar	Ja	Ja Oudermateriaal
KO Totaal	2,5 - 6 jaar	Ja	Nee
Piramide	2,5 – 6 jaar	Ja	Ja Methodiek & oudermateriaal
Sporen	0 – 7 jaar	Ja	Nee
Startblokken en basisontwikkeling	2,5 - 6 jaar	Ja	Nee
Taallijn	2 – 6 jaar	Ja	Ja Methodiek

Tabel 2.2: (Vooralsnog) niet erkende interventies voor instellingsgerichte ontwikkelingsstimulering

Naam	Leeftijd	Expliciet gericht op allochtonen/ achterstandsgroepen/ risico-groepen	Faciliteiten voor allochtonen gezinnen/kinderen
Fantasia	4 – 12 jaar	Nee	Nee
Knoop het in je oren & Laat wat van je horen	4 – 6 jaar	Ja	Ja Methodiek
Peuterpraat & Kinderklanken	2 – 8 jaar	Ja	Nee
Praten met jonge kinderen	0 – 6 jaar	Ja	Ja
Stap Door	7 – 8 jaar	Ja	Nee
Taaltalent	0 – 6 jaar	Ja	Ja Methodiek & materiaal
Leesbevorderingsprogramma's: Mijn Slingertouw De Rode Draad Spel en Boekenplan Voorleesproject VVE Het Voortouw	0 – 6 jaar	Sommige	Onbekend

Tabel 2.3: Interventies voor instellingsgerichte ontwikkelingsstimulering in voorbereiding

Naam	Leeftijd	Expliciet gericht op allochtonen/ achterstandsgroepen/ risicogroepen	Faciliteiten voor allochtonen gezinnen/kinderen
Doe meer met Bas/ Ik ben Bas	3 – 6 jaar	Ja	Nee
Samenspel / samen rekenen/ Samba	1 – 6 jaar	Ja	Ja Methodiek
Speelplezier (KLOSS)	2 – 6 jaar	Ja	Nee
SpelenderWijs	2 – 12 jaar	Ja	Nee
Weekendschool	10 – 14 jaar	Ja	Nee
Woordenschatjes	4 - 12 jaar	Ja	Nee

Ongeveer de helft van de interventies heeft faciliteiten voor allochtonen. De erkende programma's zijn allemaal gericht op jonge kinderen, de groep van 2 tot 6 jaar staat centraal.

2.2.1 Onderzoek naar de effectiviteit van interventies voor instellingsgerichte ontwikkelingsstimulering

Van de erkende interventies voor instellingsgerichte ontwikkelingsstimulering zijn er vier op effecten onderzocht. Het gaat om de programma's Kaleidoscoop, Piramide, Startblokken en Basisontwikkeling en de Taallijn. De programma's Kaleidoscoop, Piramide en Startblokken laten op enkele programmadoelen positieve effecten zien. Binnen de Databank Effectieve Jeugdinterventies zijn ze als 'deels effectief' gekwalificeerd. Van de Taallijn is de effectiviteit tot nu toe onduidelijk.

De kwaliteit van de onderzoeken (op een onderzoek van Piramide na) laat te wensen over. Door het ontbreken van een voormeting en een follow-up meting zijn geen harde uitspraken over de effectiviteit van de interventies mogelijk. Naar de effecten van Piramide zijn twee onderzoeken verricht, één daarvan maakte wel gebruik van een voormeting.

Een korte beschrijving van de resultaten van de onderzoeken is te vinden bij de projectbeschrijvingen in paragraaf 2.2.3.

2.2.2 Bereik van interventies voor instellingsgerichte ontwikkelingsstimulering

Met de Landelijke Monitor VVE is in het eerste kwartaal van 2007 nagegaan in hoeveel gemeentes programma's voor ontwikkelingsstimulering worden uitgevoerd. Er is hierbij een onderscheid gemaakt tussen integrale en niet-integrale instellingsgerichte programma's en gezinsgerichte programma's. Niet-integrale programma's zijn gericht op een deel van de doelgroep (bijvoorbeeld voorschools), of programma's die betrekking hebben op een specifiek aspect van de ontwikkeling (bijvoorbeeld rekenen).

Integrale instellingsgerichte programma's

De helft van de gemeenten (51%) gebruikt het programma Piramide; ruim een derde (36%) gebruikt Startblokken/Basisontwikkeling en de programma's Kaleidoscoop en Ko Totaal worden door 11 procent van de gemeenten gebruikt (Jepma e.a., 2007). Bij elkaar is dat al meer dan 100 procent, want veel gemeenten gebruiken meer dan één programma. Duidelijk is dat Piramide verreweg het grootste bereik heeft. Ongeveer 25.000 tot 30.000 kinderen worden hiermee bereikt. De drie programma's die daarna volgen zijn Ko Totaal, Startblokken/Basisontwikkeling en Kaleidoscoop. Deze programma's bereiken elk ongeveer een derde van het aantal van Piramide.

Tabel 2.4 Integrale instellingsgerichte programma's: percentage gemeenten dat een bepaald programma gebruikt

Programma's	G4	G27	> 30.000 inw.	< 30.000 inw.	Totaal *
Piramide	75	75	63	38	51
Startblokken/Basisontwikkeling	75	40	44	28	36
Kaleidoscoop	100	33	11	4	11
Ko Totaal	75	10	12	9	11
Met Sprongen Vooruit	0	0	0	2	0
KLLOS	0	5	0	0	1
Ander programma	75	15	19	28	24

* Gewogen percentage. Bij de berekening is gecorrigeerd voor de ondervetegenwoordiging van kleinere gemeenten in de responsgroep. Dit geldt voor alle tabellen in dit hoofdstuk.
Bron: IJ. Jepma, A.L. van der Vegt & P. Kooiman, *Landelijke Monitor VVE, 2007*. Utrecht: Sardes

De integrale instellingsgerichte programma's (zoals Piramide en Kaleidoscoop), worden door veel, maar niet door alle gemeenten gebruikt. Eén op de vier gemeenten gebruik geen integraal programma. Grotere gemeenten gebruiken naast de instellingsgerichte programma's vaak ook

een gezinsgericht programma en programma's voor deskundigheidsbevordering of werving en toeleiding. Van de kleinere gemeenten zet slechts een minderheid deze programma's in.

Niet-integrale instellingsgerichte programma's

De drie meest gebruikte niet-integrale programma's zijn Ik ben Bas (31%), de Taallijn VVE (30%) en Boekenpret (29%). Het eerste van deze drie is vooral in gebruik in kleinere gemeenten. Het aantal kinderen dat ermee wordt bereikt ligt dus waarschijnlijk lager dan bij Boekenpret en de Taallijn VVE. Maar het ontbreekt aan voldoende betrouwbare gegevens om aantallen deelnemende kinderen te noemen.

Bereik allochtone doelgroepkinderen

De gegevens over het gebruik van programma's in gemeenten geven nauwelijks inzicht in het werkelijk aantal participerende (doelgroep-)kinderen en al helemaal niet van allochtone doelgroepkinderen. In Rotterdam zou in het jaar 2004 13% van de deelnemende kinderen niet tot de doelgroep behoren (Pennings, 2007). In Den Haag zou het in 2003 bij kleuters op de voorscholen gaan om ongeveer 20% niet-doelgroep kinderen en op de GOA-scholen die geen voorschool zijn, ongeveer 45%. Het is aan te nemen dat in kleinere gemeenten het aandeel niet-doelgroep kinderen groot (groter) is. In de grote steden is een groot deel van de doelgroepkinderen van niet-Nederlandse afkomst; in kleinere gemeenten en plattelandsgebieden ligt dit aantal veel lager.

2.2.3 Interventies voor instellingsgerichte ontwikkelingsstimulering die (mede)gericht zijn op allochtone kinderen

Doe meer met Bas

Doel	Het doel van Doe meer met Bas is het voorkomen van onderwijsachterstanden.
Doelgroep	Doe meer met Bas is gericht op kinderen van 3 tot 6 jaar met een (verhoogd risico op een) taal- of onderwijsachterstand.
Aanpak	Doe meer met Bas is een spelleerprogramma voor peuters en kleuters in de peuterspeelzaal/de kinderopvang en groep 1 en 2 van de basisschool. Doe Meer met Bas is een verbreding van het eerder ontwikkelde leesbevorderingsprogramma Ik ben Bas/Boekenbas. Het oorspronkelijke programma is verbreed naar een compleet VVE-programma en wordt binnen de kinderopvang en basisonderwijs uitgevoerd. De inhoud van Doe Meer met Bas is met name gericht op taal en voorbereidend rekenen. Er zijn voor peuters en kleuters diverse doelen voor taal en rekenen geformuleerd. Deze doelen vormen het uitgangspunt voor de begeleiding van de kinderen. Om de doelen te realiseren zijn diverse spelactiviteiten verspreid over een aantal thema's uitgewerkt. Doe Meer met Bas is een flexibel programma. Leidsters/leerkrachten bepalen zelf welke thema's en activiteiten ze in welke volgorde ze willen uitvoeren.
Toepassing bij etnische groepen	De interventie is niet speciaal ontwikkeld voor kinderen met een allochtone achtergrond en heeft geen speciale faciliteiten die bedoeld zijn om allochtone groepen in het bijzonder te bedienen. Wel is de interventie ontwikkeld voor kinderen in achterstandsituaties.

Onderzoek effectiviteit	Er is geen effectonderzoek voorhanden.
Status DEI	In voorbereiding

Kaleidoscoop

Doel	Kaleidoscoop is ontwikkeld vanuit het onderwijsachterstandenbeleid en wil de onderwijskansen van kinderen in achterstandssituaties vergroten.
Doelgroep	Kaleidoscoop is voor kinderen van 2,5 tot 6 jaar in de peuterspeelzaal en groep 1 en 2 van de basisschool. De intermediaire doelgroep bestaat uit peuterleidsters en leerkrachten.
Aanpak	Kaleidoscoop is een bewerking van de Amerikaanse methode High/Scope. Kaleidoscoop wordt uitgevoerd in een doorgaande lijn van de peuterspeelzaal naar groep 1 en 2 van de basisschool. Actief leren is de kern van Kaleidoscoop. Kinderen verkennen, verbreden en verdiepen hun kennis en ervaringen in interactie met de leidsters en leerkrachten. Het programma gaat uit van de mogelijkheden, de motivatie en het eigen initiatief van kinderen en bevordert hun zelfstandigheid. Belangrijke elementen binnen de methode zijn een rijke en geordende leeromgeving, een vast dagschema, betrokkenheid van ouders en observatie van de kinderen. Naast trainingen Kaleidoscoop voor peuterspeelzalen en groep 1 en 2 van de basisschool zijn er ook trainingen voor kinderdagverblijven en groep 3 en 4 van de basisschool in ontwikkeling.
Toepassing bij etnische groepen	Kaleidoscoop is ontwikkeld voor autochtone en allochtone kinderen in achterstandssituaties. Voor de ouders zijn er materialen in het Nederlands, Turks en Arabisch.
Onderzoek effectiviteit	Uit een Nederlandse effectstudie (geen veranderings-of (quasi-)experimenteel onderzoek) blijkt dat kinderen die Kaleidoscoop vanaf de peuterspeelzaal hebben doorlopen, betere resultaten halen op cognitieve en taaltoetsen dan kinderen die niet aan het programma hebben deelgenomen. De effecten zijn volgens de onderzoekers bescheiden en wisselend: op de afgenomen toetsen zijn er zowel zwakke, middelgrote als sterke effecten gevonden. Er zijn geen aanwijzingen dat Turkse en Marokkaanse kinderen meer of minder profiteren van Kaleidoscoop dan Nederlandse kinderen.
Classificatie onderzoek	Deels effectief ^o
Status DEI	In theorie effectief

Knoop het in je oren en laat wat van je horen

Doel	Knoop het in je oren werkt aan de opbouw van een elementaire woordenschat bij anderstalige kleuters. Luistervaardigheid is daarbij van groot belang. In Laat wat van je horen staat het uitbreiden van de receptieve woordenschat (begrijpen) en de productieve woordenschat (zelf gebruiken) centraal.
Doelgroep	De programma's zijn bedoeld voor anderstalige kleuters in groep 1 (Knoop) en groep 2 (Laat) van het primair onderwijs.

Aanpak	<p>Knoop het in je oren en Laat wat van je horen zijn aanvullende tweedetaalprogramma's voor kleuters. Ze zijn bedoeld voor (anderstalige) kinderen met taalachterstand, maar worden in de groep uitgevoerd. Ze richten zich vooral op woordenschatontwikkeling via luistervaardigheid en (in het tweede jaar) ook spreekvaardigheid. De uitvoering gebeurt door leerkrachten in de onderbouw met de hele groep.</p> <p>De programma's zijn gecentreerd rond een aantal verhalen die in meerdere lessen terugkomen. De verhalen worden geïntroduceerd met praatplaten, ze worden voorgelezen door de leerkracht of door de kinderen beluisterd van de cassette of CD (klassikaal of individueel). Daar horen activiteiten bij, zoals het meespelen of naspelen van het verhaal, liedjes en praatspelletjes.</p>
Toepassing bij etnische groepen	<p>De interventie is speciaal ontwikkeld voor etnische groepen. Er zijn speciale faciliteiten, zoals verschillende taalversies, voor deze groepen. Wel is het materiaal wat betreft namen en illustraties herkenbaar gemaakt voor allochtonen, en er zijn een aantal anderstalige liedjes.</p>
Onderzoek effectiviteit	<p>Er is geen effectonderzoek voorhanden.</p>
Status DEI	<p>Vooralsnog niet erkend.</p>

KO-totaal

Doel	<p>Hoofddoel van KO-totaal is het vergroten van de Nederlandse taalvaardigheid. Voor kleuters gebeurt dit met Ik & Ko. Daarnaast kan met aparte programma's worden gewerkt aan vergroting van rekenvaardigheid (Ik en Ko Rekenen) en sociaalcommunicatieve vaardigheden (Ik en Ko Sociaal Communicatieve Vaardigheden). Voor het werken met peuters worden deze drie doelen (vergroting van vaardigheden op het gebied van taal, rekenen en sociaalcommunicatieve vaardigheden) in Puk en Ko geïntegreerd, met de nadruk op de verbetering van de taalontwikkeling.</p>
Doelgroep	<p>KO-totaal is bedoeld voor kinderen in de leeftijd van 2,5 tot 6 jaar. Het programma is bedoeld voor meertalige groepen, waarvan zowel risicokinderen als kinderen die in het Nederlands taalvaardig zijn, deel uitmaken.</p>
Aanpak	<p>KO-totaal is een educatief totaalprogramma dat een gestructureerde, didactische aanpak biedt bedoeld voor kinderen in de leeftijd van 2,5 tot 6 jaar in achterstandssituaties.</p> <p>KO-totaal is thematisch opgebouwd. Een thema duurt drie tot vier weken, waarin verschillende activiteiten rond het thema zijn uitgewerkt, zoals discussies, ontdekactiviteiten, fantasiespel, knutselen, e.d. De thema's zijn niet naar toenemende moeilijkheidsgraad of ontwikkelingsniveau opgebouwd, alleen tussen het peuterprogramma en het kleuterprogramma is een duidelijk verschil. Aanpassing aan het niveau van het kind gebeurt door differentiërend handelen van de leidster of leerkracht. Hiervoor worden duidelijke aanwijzingen gegeven. KO-totaal gaat uit van twee volwassenen op een groep, mede omdat veel gewerkt wordt met kleine groepjes.</p>
Toepassing bij etnische groepen	<p>KO-totaal is zo samengesteld dat alle kinderen er baat bij hebben, maar kinderen met een taalachterstand vormden het uitgangspunt bij de uitwerking van de activiteiten. De groep kinderen met Nederlands als tweede taal krijgen binnen de methode specifieke aandacht.</p>

Onderzoek effectiviteit	Er is geen effectonderzoek voorhanden.
Status DEI	In theorie effectief.

Peuterpraat & Kinderklanken

Doel	Het doel van de programma's is het voorkomen van onderwijsachterstanden, met name taalachterstand. Het programma Peuterpraat doet dit door de spraak- en taalontwikkeling te stimuleren, het programma Kinderklanken door de beginnende geletterdheid en de woordenschatontwikkeling te stimuleren.
Doelgroep	De interventie is bedoeld voor alle kinderen van 2 tot 4 jaar (Peuterpraat) en alle kinderen van 4 tot 8 jaar (Kinderklanken). Kinderen met (dreigende) spraak- en/of taalachterstand of allochtone kinderen krijgen hierbij extra aandacht. Zo heeft Peuterpraat specifieke aandacht voor peuters waarvan de verwachting is dat ze zonder extra maatregelen op vierjarige leeftijd een zodanige achterstand in de beheersing van de Nederlandse taal hebben, dat zij onvoldoende van het onderwijs kunnen profiteren. Kinderklanken heeft specifieke aandacht voor taalzwakke kinderen.
Aanpak	Peuterpraat & Kinderklanken zijn bedoeld om taalproblemen bij kinderen te voorkomen en vroegtijdig te signaleren. Peuterpraat is de voorloper van Kinderklanken en richt zich op peuters, Kinderklanken op 4 tot 8 jarigen. Beide programma's bestaan uit een preventief en een curatief gedeelte. De programma's bestaan uit een kalender met 10 tot 15 bladen, waarop een thema centraal staat. Rondom de thema's worden verschillende activiteiten aangeboden op talig, motorisch, auditief en visueel gebied. Het accent bij Peuterpraat ligt op de talige oefeningen waarbij communicatie en woordenschatuitbreiding centraal staan. Bij Kinderklanken gaat het om het stimuleren van de ontluikende geletterdheid (m.n. fonemisch bewustzijn) en de uitbreiding van de woordenschat. De ideeën voor de activiteiten van de kalender worden uitgewerkt in een handleiding c.q. ideeënmap. Per leeftijdsfase zijn er verschillende kalenders en ideeënmappen ontwikkeld. Er zijn soms activiteiten met ouders erbij.
Toepassing bij etnische groepen	De interventie is niet speciaal ontwikkeld voor allochtone kinderen. Wel is het gericht op het voorkomen van taalproblemen bij kinderen in achterstandssituaties, waaronder allochtone kinderen. Het programma biedt mogelijkheden om specifieke aandacht te geven – individueel of in kleine groepjes - aan kinderen met een allochtone achtergrond (en autochtone kinderen met spraak- en/of taalproblemen). Ook besteedt de handleiding enkele paragrafen aan tweetaligheid en Nederlands als tweede taal, met adviezen hoe daar mee om te gaan.
Onderzoek effectiviteit	Er is geen effectonderzoek voorhanden.
Status DEI	Vooralsnog niet erkend

Piramide

Doel	Piramide is ontwikkeld vanuit het onderwijsachterstandenbeleid en wil de ontwikkeling van kinderen stimuleren, zodat ze met succes de basisschool kunnen volgen.
Doelgroep	Piramide is voor kinderen van 2,5 tot 6 jaar die de peuterspeelzaal en groep 1 en 2 van de basisschool bezoeken. De methode heeft speciale aandacht voor kinderen die extra steun nodig hebben, zoals allochtone kinderen en autochtone kinderen in achterstandssituaties.
Aanpak	Piramide is een educatieve methode voor peuterspeelzalen en groep 1 en 2 van de basisschool. In een combinatie van spelen, werken en leren worden de kinderen gestimuleerd in hun ontwikkeling. Kinderen die extra steun nodig hebben, krijgen speciale aandacht in de vorm van tutoring, taalstimulering en spel. Ouders worden betrokken bij het programma door onder andere thuis met hun kind activiteiten te doen die aansluiten bij wat het kind in de speelzaal of op school heeft gedaan.
Toepassing bij etnische groepen	Piramide is ontwikkeld voor alle kinderen van 2,5 tot 6 jaar maar heeft specifieke aandacht voor allochtone kinderen. Zo is er een speciale taallijn en is er extra ondersteuning in de vorm van tutoring voor kinderen die dat nodig hebben. Voor allochtone ouders is er informatie en zijn er ouderactiviteiten in de eigen taal.
Onderzoek effectiviteit	Twee Nederlandse onderzoeken naar de effecten van Piramide, waarvan één met een quasi-experimentele opzet, laten positieve resultaten zien. Bij de ene studie zijn de effecten bescheiden en wisselend waarbij er geen aanwijzingen zijn dat Turkse en Marokkaanse kinderen meer of minder profiteren van het programma dan Nederlandse kinderen; bij het andere onderzoek zijn de effecten duidelijker. De makers of uitvoerders onderbouwen verder hun interventie, met name de tutoring, met buitenlands onderzoek naar het programma 'Success for all' (van Slavin e.a.), dat positieve effecten laat zien.
Classificatie onderzoek	Deels effectief° Deels effectief***
Status DEI	In theorie effectief.

Praten met jonge kinderen

Doel	Doel van Praten met jonge kinderen is het stimuleren van de spraak- en taalontwikkeling van kinderen (0 - 6 jaar). Praten met jonge kinderen helpt leidsters, leerkrachten en ouders de kansen op interactie en communicatie met het kind in alledaagse activiteiten te vergroten.
Doelgroep	Praten met jonge kinderen is een universeel preventieprogramma en richt zich op alle jonge kinderen (0 - 6 jaar) en hun opvoeders (leidsters, leerkrachten en

ouders). De cursus Mijn kind leert twee talen is bedoeld voor allochtone ouders.

Aanpak	Het totale pakket bevat drie cursussen. Een cursus is voor leidsters kinderopvang / peuterspeelzalen en voor leerkrachten van groep 1 en 2 van het basisonderwijs ('Praten met jonge kinderen') en er zijn twee oudercursussen ('Je kind helpen bij het leren praten' en 'Mijn kind leert twee talen'). De cursus voor leidsters bestaat uit 5 bijeenkomsten, de cursussen voor ouders uit 4 bijeenkomsten. De bijeenkomsten worden verzorgd door een medewerker GVO (GezondheidsVoorlichting en -Opvoeding) van de GGD en een logopedist.
Toepassing bij etnische groepen	De interventie is niet speciaal ontwikkeld voor allochtone kinderen. Wel is de oudercursus 'Mijn kind leert twee talen' bedoeld voor anderstalige gezinnen.
Onderzoek effectiviteit	Er is geen effectonderzoek voorhanden.
Status DEI	Vooralsnog niet erkend.

Sporen

Doel	Overkoepelend doel van Sporen is dat de kinderen, ouders en leerkrachten zichzelf ervaren als actief deel van een democratische leergemeenschap. Ten aanzien van de kinderen is Sporen gericht op het vergroten van hun kansen op een succesvolle schoolloopbaan door het stimuleren van een integrale, brede ontwikkeling, en ten aanzien van de ouders op actieve betrokkenheid bij het educatieproces van hun kinderen. Daarnaast beoogt Sporen het realiseren van een onderzoekende attitude bij de leerkrachten ten aanzien van de (leerprocessen van de) kinderen en van de ouders en hun culturele achtergrond.
Doelgroep	De doelgroep van Sporen als VVE-programma bestaat uit kinderen van 2,5 tot 6 jaar uit kansarme milieus en hun ouders. Sporen is ook gericht op leerkrachten als intermediaire doelgroep.
Aanpak	Sporen is een integrale pedagogische aanpak gericht op brede ontwikkelingsstimulering van kinderen van 0-7 jaar en op actieve participatie van hun ouders aan het educatieproces. Sporen heeft een open, kindvolgend curriculum. De aanpak laat zich karakteriseren als breed en verbindend. Het curriculum sluit aan bij wat de kinderen in de groep beweegt en bij hun ontwikkelingsbehoefte. De leerkrachten ontwikkelen het curriculum zelf. Sporen biedt hiervoor als handvatten een samenhangend documentatiesysteem (inclusief een kindvolgsysteem), een op de praktijk toegesneden pedagogische systematiek, een intensieve overlegstructuur, structurele begeleiding en ondersteuning van leerkrachten door een beeldend kunstenaar ('atelierista') en een pedagoog ('pedagogista'), een landelijk Sporen Expertisecentrum en een netwerk van scholen die met Sporen werken. Het open curriculum gaat samen met een gestructureerde praktijk in de klas. De kinderen werken per dagdeel tenminste anderhalf uur taakgericht in kleine groepen aan onderwerpen die hen bezighouden. Het pedagogisch-educatieve concept van actief en gezamenlijk onderzoeken ('problem solving') legt de nadruk op multimodaal representeren (verschillende manieren van symbolisch representeren) en op het reflecteren op de leerprocessen door de kinderen en de leerkrachten. Het programma wordt gekenmerkt door een contextgebonden uitwerking met diversiteit als uitgangspunt, is sterk gericht op het leggen van verbindingen (o.a. tussen de activiteiten van dag tot dag, tussen school en thuis,

tussen kinderen onderling, tussen ontwikkelingsgebieden etc.) en werkt met doorlopende onderzoeksactiviteiten over een langere periode. Daarnaast vindt er ook communicatie met de hele groep plaats: voorlezen, dansen, zingen en verhalen vertellen staan dagelijks op het programma.

Sporen kent een structuur van intensieve en frequente oudercontacten en -activiteiten.

Toepassing bij etnische groepen Sporen is goed van toepassing bij kinderen en ouders met een (niet-westerse allochtone achtergrond omdat de pedagogische aanpak contextueel is en o.a. wordt gekenmerkt door het verbinden van school, gezin en buurt en door de nadruk op multimodaal (en dus niet alleen talig) representeren door de kinderen. De structurele feedback aan ouders is ook voor anderstalige ouders begrijpelijk en toegankelijk. Daarnaast zijn er specifieke activiteiten voor allochtone ouders mogelijk, zoals taallessen.

Onderzoek effectiviteit Er is geen onderzoek voorhanden.

Status DEI In theorie effectief.

Stap Door!

Doel De algemene doelstelling van Stap Door! is het verkleinen van onderwijsachterstanden. Dat wordt vertaald in de volgende specifieke doelstellingen:

- het stimuleren van leesplezier bij leerlingen en het verbeteren van hun vaardigheid in begrijpend lezen,
- het bevorderen van goede relaties tussen leerlingen en het verbeteren van het sociale klimaat op school,
- het vergroten van het onderwijsondersteunend gedrag van ouders.

Doelgroep Stap Door! is gericht op drie doelgroepen: leerlingen uit groep 4 van de basisschool (7-8 jaar), leerlingen uit groep 7 van de basisschool (10-11 jaar) en ouders van leerlingen uit groep 4.

Aanpak Stap Door! is een tutorprogramma dat insteekt op (begrijpend) leesvaardigheid, waarbij leerlingen van groep 7 lezen met leerlingen uit groep 4. Tevens lezen de ouders thuis met het kind. Stap Door! bestaat uit een oudercomponent en een schoolcomponent. De schoolcomponent bestaat uit het 'tutor lezen'. Een leerling uit groep 7, de tutor, begeleidt drie keer per week een vaste leerling uit groep 4 bij het lezen. De leerlingen zijn actief met de tekst bezig doordat ze vóór, tijdens en na het lezen opdrachten maken. Stap Door! beslaat 24 weken, verspreid over een schooljaar. Leerlingen uit groep 7 krijgen een training van 10 lessen en lezen drie keer per week een half uur met hun leerling uit groep 4, in door henzelf gekozen leesboeken of in het Stap Door!-verhalenboek. De oudercomponent richt zich op de ouders van de kinderen in groep 4. Ouders werken gedurende het hele jaar dat hun kind in groep 4 zit één á twee keer per week thuis met hun kind met Stap Door!-materialen. Er worden 5 ouderbijeenkomsten gehouden.

Toepassing bij etnische groepen Stap Door! is ontwikkeld voor zowel autochtone als allochtone kinderen in achterstandssituaties. Het programma bevat geen speciale faciliteiten die bedoeld zijn om allochtone groepen in het bijzonder te bedienen.

Onderzoek effectiviteit	Er heeft quasi-experimenteel onderzoek in de praktijk plaatsgevonden naar de effecten van Stap Door!. Het onderzoek heeft op de programmadoelen geen effecten kunnen aantonen. Als mogelijke verklaring hiervoor wordt gesteld dat de intensiteit van het tutorlezen onvoldoende was. In de praktijk werd het tutorlezen minder vaak gedaan dan de bedoeling was. Uit onderzoek in met name Engeland en de Verenigde Staten naar het werken met tutorsystemen blijkt dat tutoring een sterke leer- en instructiestrategie kan zijn met effecten op zowel het cognitieve als het sociaal-emotionele vlak.
Classificatie onderzoek	Geen effecten aangetoond***
Status DEI	Vooralsnog niet erkend.

SpelenderWijs

Doel	Stimuleren mondelinge taalvaardigheid.
Doelgroep	Spelenderwijs is bedoeld voor peuters en kleuters in achterstandssituaties.
Aanpak	SpelenderWijs is een taalprogramma met een doorgaande lijn van peuters tot en met groep 2. In kleine groepjes vindt interactief taalaanbod plaats. Op de basisschool/peuterspeelzaal komt twee keer per week een extra leerkracht/leidster gedurende een half uur om in een kleine groepje interactief taalaanbod te geven. Er wordt gericht gewerkt aan luister-, spreek- en gespreksvaardigheden rondom thema's en onderwerpen die kinderen belangrijk vinden.
Toepassing bij etnische groepen	De interventie is ontwikkeld voor zowel autochtone als allochtone kinderen in achterstandssituaties. Het programma bevat geen speciale faciliteiten die bedoeld zijn om allochtone groepen in het bijzonder te bedienen.
Onderzoek effectiviteit	Het GION heeft onderzoek gedaan naar de invoering en de effecten van SpelenderWijs. De onderzoekers geven aan dat SpelenderWijs positieve maar bescheiden effecten heeft op de taalontwikkeling van kinderen zowel op de korte als middellange termijn. De kwaliteit van dit onderzoek is nog niet beoordeeld door de Erkenningscommissie van de Databank Effectieve Interventies.
Status DEI	In voorbereiding.

Startblokken en Basisontwikkeling

Doel	Doel van Startblokken en Basisontwikkeling is het vergroten van de kansen op een optimale ontwikkeling en op een succesvolle deelname aan onderwijsleerprocessen.
Doelgroep	Startblokken en Basisontwikkeling zijn geschikt voor alle kinderen van respectievelijk een peuterspeelzaal en groep 1 tot en met 4. Als combinatie worden de programma's ingezet ten behoeve van kinderen in achterstandssituaties. De intermediaire doelgroep bestaat uit leidsters van peuterspeelzalen en leerkrachten van groep 1 tot en met 4 van de basisschool.
Aanpak	Startblokken is een educatieve methode voor peuterspeelzalen. Basisontwikkeling werkt met dezelfde methode in groep 1 tot en met 4 van de basisschool. De programma's bevorderen een brede persoonsontwikkeling bij

kinderen van 2,5 tot 8 jaar. Startblokken en Basisontwikkeling hebben een ontwikkelingsgerichte aanpak. Dat betekent dat de methode aansluit op de actuele ontwikkelingsmogelijkheden en belangstelling van de kinderen in de groep en tegelijk aanstuurt op het zetten van een volgende stap in de kinderlijke ontwikkeling. Omdat de ontwikkelingsmogelijkheden en interesses per situatie en voor elk kind verschillen, wordt er niet gewerkt met een voorgeschreven structuur of gesloten werkplan. In plaats daarvan voorzien de programma's in 'bouwstenen'. Dit zijn criteria die de leidster en leerkracht helpen om een eigen pedagogisch plan van activiteiten met en voor de kinderen te maken. De bouwstenen zijn ontleend aan perspectieven op de kinderlijke ontwikkeling. Zij betreffen het aanbod van activiteiten, de inhoud en thematiek van de activiteiten, het pedagogisch-didactisch handelen van de leidster en leerkracht, het observeren en registreren van de ontwikkeling van de kinderen, de inrichting van de ruimte, de te gebruiken materialen, de dagindeling en de samenwerking met de ouders.

Toepassing bij etnische groepen	Startblokken en Basisontwikkeling zijn niet speciaal ontwikkeld voor kinderen met een allochtone achtergrond, maar worden wel in het kader van achterstandsbestrijding voor deze kinderen ingezet. Voor leidsters en leerkrachten is een cursus NT2 beschikbaar.
Onderzoek effectiviteit	Effectonderzoek (geen veranderings- of (quasi)experimenteel onderzoek) van het SCO-Kohnstamm Instituut laat positieve effecten zien op de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen die het programma Startblokken en Basisontwikkeling hebben gevolgd. Ten aanzien van de cognitieve ontwikkeling en de taalontwikkeling zijn geen effecten gevonden.
Classificatie onderzoek	Deels effectief ^o
Status DEI	In theorie effectief.

Taallijn

Doel	Het doel van de Taallijn is het verbeteren van de interactieve taalstimulering in de voor- en voerschoolse periode, zodat de achterstand van taalzwakke kinderen bij de start van de basisschool en de overgang naar groep 3 zoveel mogelijk wordt beperkt. De uiteindelijke doelgroep zijn taalzwakke kinderen van 2 tot 6 jaar, met de bedoeling taalachterstand zo veel mogelijk te beperken.
Doelgroep	De doelgroep wordt gevormd door peuters op peuterspeelzalen in de leeftijd van 2 tot 4 jaar en leerlingen van groep 1 en 2. De Taallijn is van oorsprong opgezet voor leidsters op VVE peuterspeelzalen als intermediaire doelgroep, maar wordt nu ook gebruikt in de onderbouw op basisscholen. De Taallijn kan ook breder ingezet worden, bijvoorbeeld voor leidsters op kinderdagverblijven en locaties zonder VVE-programma.
Aanpak	De Taallijn is een programma voor deskundigheidsbevordering van leidsters en leerkrachten zodat ze leren de taalontwikkeling van kinderen te stimuleren. De Taallijn kan gebruikt worden naast veelgebruikte VVE-programma's (Voor- en Voerschoolse Educatie), maar kan ook zelfstandig uitgevoerd worden. Leidsters en leerkrachten wordt geleerd zich bewust te zijn van de mogelijkheden die zich in de groep voordoen, zodat ze gebruik maken van situaties waarin spelenderwijs aandacht besteed kan worden aan taalontwikkeling, maar ook situaties te creëren waarin de taalontwikkeling

specifiek is te stimuleren. Deze worden bij wijze van voorbeeld uitgewerkt en geoefend in een aantal frequente en herkenbare situaties: tijdens spel in hoeken, in gesprekjes rondom dagelijks terugkerende handelingen en gebeurtenissen, en in meer geleide activiteiten gericht op taalstimulering. Er zijn vijf zogenaamde speerpunten (mondelijke communicatie, woordenschatontwikkeling, ontluikende geletterdheid, peuters en ICT en ouderbetrokkenheid), die elk zijn uitgewerkt in een 'prototype' (werkwijze) en een scholingsmodule.

Toepassing bij etnische groepen	In de aanpak wordt geen onderscheid gemaakt tussen Nederlandse peuters en peuters die van huis uit een andere taal spreken, omdat de Nederlandse taalvaardigheid van allochtone kinderen zich grofweg volgens dezelfde principes ontwikkelt als Nederlandse kinderen. Het belangrijkste verschil is het tempo. Daar wordt wel rekening mee gehouden door vooral in het begin bij taalzwakke kinderen veel aandacht te besteden aan woordenschatuitbreiding.
Onderzoek effectiviteit	Het SCO-Kohnstamm instituut heeft een inhoudsanalyse gedaan van de materialen en onderzoek uitgevoerd naar de gepercipieerde effecten van drie trainingsmodulen op leidsters en kinderen. Uit het onderzoek blijkt dat peuterleidsters die werken met de aanpak van de Taallijn, merken dat hun kinderen meer woorden leren, beter verhaaltjes begrijpen en meer gaan praten.
Classificatie onderzoek	Effectiviteit onbekend
Status DEI	In theorie effectief.

Taaltalent

Doel	Doel van Taaltalent is ouders, die thuis (mede) een andere taal dan het Nederlands spreken, inzicht te geven in het belang en de mogelijkheden van taalstimulering bij hun kind(eren), zowel in de eigen taal als in het Nederlands.
Doelgroep	Taaltalent is bedoeld voor allochtone ouders die vragen hebben over tweetalig opvoeden en taalontwikkeling. Het gaat veelal om kinderen van 0 - 6 jaar.
Aanpak	Taaltalent is een praktisch themapakket over meertalig opvoeden met onder meer een oudercursus. Het pakket helpt beroepskrachten om allochtone ouders advies op maat te geven over de taalontwikkeling van hun kind (0-6 jaar). Dit kan zowel in individuele gesprekken als in groepsbijeenkomsten. Het groepsprogramma bestaat uit drie ouderbijeenkomsten waarin peuterspelzaalleidsters, leerkrachten, wijkverpleegkundigen of begeleiders van vluchtelingen voorlichting geven en ouders adviseren over meertaligheid en taalontwikkeling.
Toepassing bij etnische groepen	Taaltalent is speciaal ontwikkeld voor allochtone gezinnen.
Onderzoek effectiviteit	Er is geen effectonderzoek voorhanden.
Status DEI	Vooralsnog niet erkend.

(Voor-)leesbevorderingsprogramma's

Er zijn in Nederland vele min of meer vergelijkbare (voor-)leesbevorderingsprogramma's. De programma's zijn veelal lokaal ontwikkeld.

Deze programma's streven ernaar om (jonge) kinderen meer met boeken in aanraking te laten komen. Achterliggend doel daarbij is om de taalontwikkeling en het leesgedrag van (jonge) kinderen te stimuleren. De bibliotheek speelt vaak een centrale rol bij de ontwikkeling en uitvoering van de programma's.

De volgende (voor)leesprogramma's zijn tot dusver bekeken:

- Mijn Slingertouw
- De Rode Draad
- Spel- en Boekenplan
- Voorleesproject VVE
- Het Voortouw

Doel	De programma's hebben als doel de leescultuur die kinderen omgeeft te bevorderen, waardoor uiteindelijk de taalontwikkeling en het leesgedrag van (jonge) kinderen gestimuleerd worden.
Doelgroep	De programma's zijn veelal gericht op (laaggeschoolde) gezinnen met jonge kinderen (0-6 jaar) waar weinig aandacht is voor (voor)lezen. Daarnaast richten de programma's zich op beroepskrachten die met jonge kinderen werken, verbonden zijn aan instellingen voor jeugdgezondheidszorg, kinderopvang, bibliotheken en scholen. Er zijn ook programma's die zich richten op oudere kinderen tot 12 jaar. Deze programma's worden door scholen uitgevoerd.
Aanpak	Varieert per programma.
Toepassing bij etnische groepen	De programma's zijn ontwikkeld voor gezinnen waar weinig aandacht is voor (voor)lezen, waaronder allochtone gezinnen.
Onderzoek effectiviteit	Er zijn geen effectonderzoeken gedaan naar de bovengenoemde programma's.
Status DEI	Vooralsnog niet erkend.

De Weekendschool

Doel	De Weekendschool wil jongeren steunen bij het verruimen van perspectieven, het versterken van zelfvertrouwen en het ontwikkelen van hun talenten.
Doelgroep	Jongeren van tien tot veertien jaar uit sociaaleconomische achterstandswijken.
Aanpak	De Weekendschool is een school voor aanvullend onderwijs voor jongeren van tien tot veertien jaar uit sociaaleconomische achterstandswijken. Op de Weekendschool krijgen gemotiveerde jongeren uit sociaaleconomische achterstandssituaties drie jaar lang elke zondag les van enthousiaste vakdocenten op tal van vakgebieden uit de wereld van wetenschap en kunst. Het driejarig curriculum omvat vakken als geneeskunde, recht, filosofie, poëzie, wiskunde, sterrenkunde en beeldende kunst. De ouders van leerlingen van de weekendschool steunen hun kinderen en worden betrokken bij allerlei activiteiten en evenementen.

Toepassing bij etnische groepen	De vakdocenten hebben diverse achtergronden en zijn een voorbeeld voor de leerlingen.
Onderzoek effectiviteit	Er is geen effectonderzoek voorhanden.
Status DEI	In voorbereiding.

Woordenschatjes

Doel	Woordenschatjes wil taalachterstanden verkleinen en zo mogelijk weg werken.
Doelgroep	Kinderen op de basisschool die een taalachterstand hebben.
Aanpak	Woordenschatjes is een leeshulpproject waarbij oudere buurtbewoners op interactieve wijze voorlezen aan kinderen op school. Een sociaal-cultureel werker werft en begeleidt de autochtone oudere bewoners. De kinderen zijn door de school geselecteerd. In onderling overleg wordt de grootte van de lezersgroep, de frequentie en de duur van de leeshulp vastgesteld.
Toepassing bij etnische groepen	Woordenschatjes is niet speciaal ontwikkeld voor kinderen met een allochtone achtergrond, maar wordt wel in het kader van achterstandsbestrijding voor deze kinderen ingezet.
Onderzoek effectiviteit	Er is geen effectonderzoek voorhanden.
Status DEI	In voorbereiding.

2.2.4. Aanvullende interventies en methoden op het gebied van instellingsgerichte ontwikkelingsstimulering.

In de gemeente Den Haag wordt sinds twee jaar gewerkt met een verlengde schooldag voor basisschoolleerlingen. Dit project is eigenlijk niet één interventie, maar een voorbeeld van een integrale aanpak en werd genoemd door één van de geïnterviewde sleutelinformanten. Hieronder volgt een beschrijving van dit programma.

Het leerkansenprofiel van de Gemeente Den Haag

Doel

Doel is het vergroten van onderwijskansen, een betere aansluiting op het voortgezet onderwijs en meer leerlingen die naar havo/vwo door kunnen. Bijkomend doel is dat scholen wat meer tijd over hebben voor 'extra's'. Scholen kwamen daar vaak niet aan toe omdat alle schooltijd nodig was om het standaard curriculum aan te bieden.

Doelgroep

De doelgroep omvat 'zware GOA scholen'; basisscholen die uit 70% achterstandsléerlingen bestaan. Dat zijn in het algemeen zwarte scholen.

In de eerste tranche zijn scholen benaderd die al erg actief waren op het gebied van het vergroten van onderwijskansen, het gaat om vier scholen. Komend schooljaar start de tweede

tranche. Scholen mochten zich hiervoor melden. Van de 30 scholen die mee wilden doen, zijn er 15 geselecteerd waarvan er bij nader inzien 7 doorgingen. Eén school viel af omdat de ouders erg tegen waren en sommigen dreigden de school te verlaten. De medezeggenschapsraad van de school kan deelname tegenhouden. Op de school waar dat gebeurde zaten naar verhouding meer autochtone kinderen. De ouders waren wat hoger opgeleid en zagen geen toegevoegde waarde van de extra schooltijd, tenminste niets dat zij niet zelf konden bieden. Overigens zijn er ook ouders die zich juist melden bij scholen die wel meedoen omdat zij hun kinderen die kans willen bieden.

Aanpak

Scholen die meedoen verlengen de onderwijsleertijd van 8.30 naar 16.30. De school bepaalt voor welke groepen dat geldt. In die groepen zijn leerlingen verplicht om mee te doen. Scholen bieden 1,5 uur onderwijsleerprofiel tijd extra. Scholen hebben behoorlijk veel vrijheid hoe dit in te vullen, zolang het gaat om talige activiteiten, activiteiten gericht om talent te ontwikkelen en ontwikkelingstimulering. Veel scholen denken al aan het ontwikkelen van een leerlijn (starten in groep 3, verdiepen in groep 4, keuzemogelijkheden in groep 5 en zo verder). Scholen zijn vrij om het profiel zelf in te vullen of daarvoor hulp in te roepen. Veel scholen doen beide. Ouderactiviteiten hebben niet altijd een plek, maar sommige scholen bundelen een aantal geldstromen en geven workshops of doen aan oudereducatie.

Toepassing bij etnische groepen

Den Haag telt 50 zware GOA scholen. In het kader van het onderwijsachterstandengeld doen 10 scholen mee, 6 scholen doen mee in het kader van beleid voor krachtwijken. Bij aanvang van het project was het doel de 50 scholen allemaal te laten participeren, maar dat streven staat even op een laag pitje. Het streven is nu vooral het geheel goed te laten functioneren. Afstemming met kinderopvang vormt nog een flinke uitdaging.

Onderzoek Effectiviteit

Er wordt monitoring opgezet. In het komend najaar wil men een nul meting verrichten. Er wordt gekeken naar het proces en de opbrengsten in de zin van leerresultaten.

2.3 Gezinsgerichte ontwikkelingsstimulering

Interventies voor gezinsgerichte ontwikkelingsstimulering zijn gericht op het vergroten van onderwijskansen van kinderen door de ouders kennis en vaardigheden aan te reiken om de ontwikkeling van hun kinderen te stimuleren.

In tabel 2.5 wordt een overzicht gepresenteerd van erkende gezinsgerichte interventies voor ontwikkelingsstimulering. Tabel 2.6 bevat een overzicht van interventies die vooralsnog niet erkend zijn. Het gaat daarbij in de meestal gevallen om interventies die nog onvoldoende theoretisch onderbouwd zijn. Tabel 2.7 bestaat uit een overzicht van interventies die nog niet beoordeeld zijn, waardoor nog geen uitspraak gedaan kan worden over de kwaliteit ervan.

Tabel 2.5 Erkende interventies voor gezinsgerichte ontwikkelingsstimulering

Naam	Leeftijd	Expliciet gericht op allochtonen/ achterstandsgroepen/ risicogroepen	Faciliteiten voor allochtonen gezinnen/kinderen
Boekenpret	3mnd – 6 jaar	Ja	Ja Materialen in het Turks & Arabisch
Instapje	1 – 2 jaar	Ja	Ja Methodiek & materiaal
Jij bent belangrijk	6 mnd – 4 jaar	Ja	Nee
Opstapje	2 – 4 jaar	Ja	Ja Methodiek & materiaal
Opstap	4 – 6 jaar	Ja	Ja Methodiek & materiaal
Overstap	7 – 8 jaar	Ja	Ja Materiaal

Tabel 2.6 (Vooralsnog) niet erkende interventies voor gezinsgerichte ontwikkelingsstimulering

Naam	Leeftijd	Expliciet gericht op allochtonen/ achterstandsgroepen/ risicogroepen	Faciliteiten voor allochtonen gezinnen/kinderen
Bij de Hand	2 – 4 jaar	Ja	Ja Methodiek & materiaal
Rugzak 1,2 , 3	4 – 7 jaar	Ja	Ja Methodiek & materiaal
SamenTaal	1,5 - 4 jaar	Ja	Ja Methodiek
Spel aan Huis	1 – 4 jaar	Ja	Ja Methodiek

Tabel 2.7 Interventies gezinsgerichte voor ontwikkelingsstimulering in voorbereiding

Naam	Leeftijd	Expliciet gericht op allochtonen/ achterstandsgroepen /risicogroepen	Faciliteiten voor allochtonen gezinnen/kinderen
Ouders Actief	0 – 6 jaar	Ja	Ja Methodiek & materiaal
Samenspel / samen rekenen/ Samba	1 – 6 jaar	Ja	Ja Methodiek
TOP	3 - 4 jaar	Ja	Ja Methodiek & materiaal
Veel plezier op school	4 - 12 jaar	Ja	Nee
Verteltas	2 - 12 jaar	Ja	Ja Materiaal
Voorleesexpres	2 – 9 jaar	Ja	Nee

Onder de erkende interventies zijn er veel die zich specifiek richten op allochtone gezinnen en daar ook voorzieningen voor hebben. Wederom zijn deze interventies gericht op de jonge kinderen. In tabel 2.7 staan drie programma's waar ook wat oudere kinderen aan deel kunnen nemen, maar omdat het hier interventies in voorbereiding treft is het helaas nog onduidelijk wat de kwaliteit ervan is.

2.3.1 Onderzoek naar de effectiviteit van interventies voor gezinsgerichte ontwikkelingsstimulering

Van de erkende interventies voor gezinsgerichte ontwikkelingsstimulering zijn er vijf op effecten onderzocht. Het gaat om de programma's: Boekenpret, Instapje, Opstap, Opstapje en Overstap. De kwaliteit van de onderzoeken is wisselend. Het onderzoek naar Boekenpret is met één ster gekwalificeerd, die van Instapje en Opstapje met nul sterren.

De onderzoeken naar Opstap en Overstap zijn de enige in deze inventarisatie met ***** waarbij specifiek is gekeken naar de effecten bij allochtone kinderen. Vier sterren betekent dat er gebruik gemaakt is van een voor- en nameting en een follow-up; een experimentele groep is vergeleken met een controle groep en er is gebruik gemaakt van betrouwbare en valide meetinstrumenten. Beide interventies zijn 'deels effectief' wat inhoudt dat een aantal doelen van de interventie behaald zijn.

Van de onderzochte interventies zijn die van Instapje, Opstap, Opstapje en Overstap specifiek gericht op allochtone kinderen. Het onderzoek van Instapje was gericht op Surinaamse moeders en kinderen; het onderzoek van Opstap was gericht op Turkse en Marokkaanse kinderen; het Opstapje onderzoek vond plaats onder Turkse kinderen; de onderzoekspopulatie van Overstap bestond uit Nederlandse, Turkse en Marokkaanse kinderen.

Voor een korte beschrijving van de resultaten van de onderzoeken verwijzen we naar de projectbeschrijvingen in paragraaf 2.3.3.

2.3.2 Bereik van interventies voor gezinsgerichte ontwikkelingsstimulering

De gezinsgerichte programma's worden minder gebruikt dan de instellingsgerichte programma's. Ze worden in 36% van de gemeenten met onderwijsachterstandgeld gebruikt: het betreft drie van de vier G4-gemeenten, 65% van de G27, 49% van de gemeenten met meer en 20% met minder dan 30.000 inwoners (Jepma e.a., 2007). Opstapje, Spel aan Huis (beide voor peuters) en Opstap (voor kleuters) zijn de meest gebruikte programma's. De overige programma's zijn slechts in enkele gemeenten in gebruik.

Tabel 2.8 Gezinsgerichte programma's voor de ontwikkelingsstimulering: percentage gemeenten dat een bepaald programma gebruikt

Programma's	G4	G27	> 30.000 inw.	< 30.000 inw.	Totaal
Opstapje	50	40	30	17	25
Opstap opnieuw	50	20	23	6	14
Spel aan Huis	50	30	18	4	12
Instapje	25	5	4	4	4
Moeders informeren moeders	25	15	7	0	4
Rugzak	25	10	4	2	4
Kruipgroep	0	10	2	0	2
Bij de hand	25	0	2	0	1
Jij bent belangrijk	25	5	0	0	1
Ander programma	50	25	18	2	11

Bron: IJ. Jepma, A.L. van der Vegt & P. Kooiman, *Landelijke Monitor VVE, 2007*. Utrecht: Sardes

Bij de Stapprogramma's is jarenlang landelijke monitoring naar bereik en voortgang verricht. Door het beëindigen van de subsidie voor landelijke taken is dit monitoringsysteem in het gedrang geraakt. Uit de meeste recente gegevens (Pennings, 2007) blijkt dat met name de deelname aan Opstap sinds de invoering van het VVE-beleid fors is teruggelopen.

Tabel 2.9 Schatting van deelnemende kinderen/gezinnen aan Opstap en Opstapje

	1998-1999	2000-2001	2001-2002*	2002-2003*	2003-2004*	2004-2005*	2005-2006*
Opstap	7369	6860	7596	5119	5500	4100	3900
Opstapje	2750	2640	2787	2040	2000	2000	1900
Totaal	10119	9500	10383	7159	7500	6100	5800

* De aantallen zijn geschat op basis van de respons van de gebruikersenquête in die jaren. De overige gegevens komen uit het Jaarboek 2001 Averroës/VVE programma's

De meest recente berekening over de verdeling naar etnische groep zijn van 2004/2005. De grootste groep heeft een Turkse achtergrond. Opstap telt een derde Turkse deelnemers en Opstapje iets meer dan een kwart. Het aandeel van de Nederlanders, maar vooral ook van de andere migranten (vluchtelingen en asielzoekers uit diverse regio's) bleek groeiende, het sterkst bij Opstapje. De percentages voor Marokkanen en Surinamers/Antillianen zijn door de jaren heen vrijwel gelijk gebleven.

Tabel 2.10 Verdeling deelnemers Opstap en Opstapje naar etnische groep in 2004/2005

	Opstap	Opstapje
Turks	33,9%	27,4%
Marokkaans	22,0%	17,7%
Surinaams / Antilliaans	3,2%	4,2%
Nederlands	18,5%	22,3%
Anders	22,4%	28,4%
Totaal	100,0%	100,0%

Bij de Stapprogramma's behoort ongeveer 80% tot de allochtonen en de meeste ouders hebben een lage opleiding (Pennings, 2006). Formeel is de grens voor deelname aan de programma's dat ouders niet meer dan 3 jaar voortgezet onderwijs hebben gevolgd.

2.3.3 Interventies voor gezinsgerichte ontwikkelingsstimulering die (mede) gericht zijn op allochtone gezinnen

Bij de Hand

Doel	Bij de Hand is er in het algemeen op gericht te voorkomen dat kinderen van laag opgeleide autochtone en allochtone ouders een achterstand hebben als zij naar de basisschool gaan. Daarnaast beoogt het programma te voorkomen dat ouders en hun kinderen terecht komen in een maatschappelijk isolement, dan wel dit isolement te doorbreken.
Doelgroep	Tot de doelgroep van Bij de Hand horen allochtone en autochtone kinderen van 2 tot 4 jaar in achterstandssituaties.
Aanpak	<p>Bij de Hand beoogt onderwijsachterstand aan het begin van de basisschool te voorkomen door ouders (moeders) meer te betrekken bij de ontwikkeling van hun jonge kind. Het programma wordt uitgevoerd door een intermediair die veelal dezelfde etnisch-culturele achtergrond heeft als de doelgroep en die werkzaam is bij een welzijnsinstelling waar veel moeders met jonge kinderen komen. De duur van het programma is wisselend, afhankelijk van de behoefte van de ouders.</p> <p>Gedurende de eerste zes weken voert een zogeheten assistent ouderbetrokkenheid één keer per week in de thuissituatie bij wijze van voorbeeld verschillende activiteiten met het kind uit aan de hand van speelbladen. De speelbladen beschrijven activiteiten zoals boekje kijken, verstoppertje, verven, het waarom van de activiteiten en de manieren waarop de activiteiten gedaan kunnen worden.</p> <p>Daarna wonen de moeders wekelijks met hun kind een groepsbijeenkomst bij in een peuterspeelzaal of een welzijnsinstelling. Daar krijgen zij instructie over de speelbladen die zij zelf thuis met het kind gaan doen, praten de moeders samen en spelen zij onder leiding van de assistent ouderbetrokkenheid met de kinderen. Er zijn ook themabijeenkomsten waar opvoedkundige thema's aan de orde komen.</p>
Toepassing bij etnische groepen	<p>De interventie is bedoeld voor laag opgeleide ouders, veelal van allochtone herkomst.</p> <p>Het materiaal voor ouders is naast in Nederlandse versie ook beschikbaar in Turkse en Marokkaans-Arabisch vertaling. Folders zijn in die talen én het Chinees beschikbaar. Er wordt naar gestreefd in de eigen taal te instrueren tijdens de bijeenkomsten.</p>
Onderzoek effectiviteit	Er is geen effectonderzoek voorhanden.
Status DEI	Vooralsnog niet erkend.

Boekenpret

Doel	Boekenpret heeft als doel de leescultuur die kinderen omgeeft te bevorderen, waardoor uiteindelijk de taalontwikkeling en het leesgedrag van jonge kinderen gestimuleerd worden. Het einddoel is kinderen 500 (voor)leesuren op te laten doen in de periode tussen 0 en 6 jaar.
Doelgroep	Boekenpret is gericht op allochtone en autochtone (laaggeschoolde) gezinnen met een kind van 3 maanden tot 6 jaar waar weinig aandacht is voor (voor)lezen. Daarnaast richt het zich op beroepskrachten verbonden aan instellingen voor jeugdgezondheidszorg, kinderopvang, bibliotheken en scholen die met jonge kinderen werken.
Aanpak	Boekenpret is een 6 jaar durend leesbevorderingsprogramma. Het programma vindt plaats op centra en bij de gezinnen thuis. Er worden (voor)leesactiviteiten aangeboden door beroepskrachten aan kinderen in de centra, er worden cursussen gegeven aan ouders en ouders krijgen activiteiten en materialen om thuis met hun kinderen voor te lezen. De intensiteit en precieze invulling van het programma wordt aangepast aan de behoeftes van de gezinnen.
Toepassing bij etnische groepen	Boekenpret is ontwikkeld voor laagopgeleide autochtone en allochtone gezinnen. Diverse materialen zoals speel-ontdekboeken, (voorlees)boekjes en tippenboekjes zijn in het Nederlands, Turks en Marokkaans-Arabisch beschikbaar.
Onderzoek effectiviteit	Er hebben een aantal kleinschalige onderzoeken plaatsgevonden naar effecten van Boekenpret (waaronder een veranderingsonderzoek). Het betreft onderzoeken naar lokale varianten van het programma. Positieve effecten zijn gevonden op onder andere de materiële leesomgeving van de gezinnen, het interactief voorlezen en het voorleesgedrag van ouders. Controlegroep ontbrak en de selectie van deelnemers is onduidelijk.
Classificatie onderzoek	Deels effectief*
Status DEI	In theorie effectief.

Instapje

Doel	Doel van Instapje is het verbeteren van de onderwijskansen van kinderen in achterstandssituaties door hun ouders te leren hun kinderen te ondersteunen.
Doelgroep	De doelgroep bestaat uit laagopgeleide ouders met een kind van 1-2 jaar.
Aanpak	Ouders krijgen gedurende 26 weken wekelijks een huisbezoek van ongeveer anderhalf uur van een Instapje-medewerkster die dezelfde taal spreekt als de ouders en die - bij voorkeur - afkomstig is uit dezelfde etnische groep. Tijdens deze bezoeken leren de ouders aan de hand van concrete spelactiviteiten hoe ze de ontwikkeling van hun kind kunnen stimuleren.
Toepassing bij etnische groepen	Instapje is oorspronkelijk ontwikkeld voor laag opgeleide Surinaamse en Antilliaanse gezinnen. Later is het programma aangepast om ook Nederlandse en Turkse gezinnen te bedienen. De medewerkster die op huisbezoek gaat is bij voorkeur afkomstig uit dezelfde etnische groep als de moeders die ze bezoekt en spreekt ook dezelfde taal. Het programmaboek voor ouders is beschikbaar in het Nederlands en Turks. Het liedjesboek is daarnaast ook beschikbaar in het

	Papiaments en Surinaams.
Onderzoek effectiviteit	Het onderzoek naar de effecten van Instapje was gericht op Surinaamse ouders. Uit deze studie zonder voormeting blijkt het volgende. De Instapje-kinderen scoorden hoger op een ontwikkelingsschaal dan de controlegroep. De moeders boden het kind betere ondersteuning, gaven meer ruimte aan autonomie, gaven beter structuur en emotionele ondersteuning. Er was geen effect op de kwaliteit van de ouder-kindrelatie en de ervaren opvoedercompetentie.
Classificatie onderzoek	Deels effectief°
Status DEI	In theorie effectief.

Jij bent belangrijk (JBB)

Doel	Het doel van Jij bent belangrijk is het bevorderen van de interactie tussen ouder en kind teneinde met name een achterblijvende taalontwikkeling te bestrijden dan wel te vermijden. Hiertoe worden opvoedkundige vaardigheden van ouders verbeterd, waaronder de vaardigheid de eigen (sensitieve) responsiviteit te vergroten.
Doelgroep	De cursus is ontwikkeld voor ouders van kinderen van 6 maanden tot 4 jaar. Alle ouders die hun opvoedkundige vaardigheden willen vergroten kunnen deelnemen aan de cursus. De cursus richt zich met name op ouders die: <ul style="list-style-type: none"> - moeite hebben om contact te krijgen met hun kind - het moeilijk vinden om een stimulerende omgeving voor hun kind te creëren - weinig sociale steun ervaren - weinig opvoedkundige ervaring hebben - tienermoeder zijn, of alleenstaand moeder - weinig taalvaardigheden hebben - te maken hebben met financiële problemen of andere stressoren De kinderen van deze ouders hebben een vergroot risico op het ontwikkelen van communicatieve- of leerproblemen.
Aanpak	Jij bent belangrijk (voor de ontwikkeling van je kind) is een oudercursus voor ouders van kinderen met het risico op een ontwikkelingsachterstand. De cursus richt zich op ouders die weinig kans gekregen hebben een opleiding te volgen. De cursus bestaat uit negen of tien bijeenkomsten. In elke bijeenkomst worden de doelen voor die bijeenkomst geformuleerd en krijgen ouders informatie, terwijl de kinderen in een aparte ruimte worden opgevangen. Vervolgens passen ze het geleerde ter plekke toe op de interactie met hun kind (oefening) met coaching van de cursusleider (feedback). Van ieder ouder/kind paar wordt een korte video-opname gemaakt, die de volgende keer in de groep worden besproken.
Toepassing bij etnische groepen	De interventie is niet speciaal ontwikkeld voor gezinnen met een allochtone achtergrond, maar wel voor ouders van kinderen met het risico op een ontwikkelingsachterstand. Het ouderboek behorende bij de cursus is beschikbaar in het Nederlands, Engels, Spaans en Chinees.
Onderzoek effectiviteit	Er is geen effectiviteitsonderzoek beschikbaar.
Status DEI	In theorie effectief.

Opstapje

Doel	Algemeen doel van Opstapje is het bevorderen van een betere aansluiting op de basisschool van 2-4 jarige kinderen uit achterstandssituaties. Specifieke programmadoelen zijn: vergroten van de kennis en vaardigheden die het kind nodig heeft om in groep 1 goed te kunnen functioneren; de kwaliteit van de moeder-kindinteractie bevorderen door het verruimen van het responsief instructiegedrag van de moeders; toeleiding van allochtone kinderen naar de reguliere peuterspeelzaal.
Doelgroep	Opstapje is gericht op ouders (in de praktijk zijn dit vooral moeders) en kinderen van 2-4 jaar in achterstandssituaties.
Aanpak	Opstapje is een twee jaar durend gezinsgericht stimuleringsprogramma. Het wordt uitgevoerd door programmacoördinatoren en contactmedewerksters (paraprofessionals). De methodiek bestaat uit huisbezoeken, groepsbijeenkomsten voor moeders en een peuterspeelzaal voor de kinderen. Per jaar zijn er dertig contactmomenten tussen moeder/kind en contactmedewerkster/coördinator, waarin spelactiviteiten worden uitgelegd en uitgevoerd en thema's die te maken hebben met de ontwikkeling en opvoeding van kinderen worden besproken. Opstapje bevat een gestructureerd spelcurriculum gericht op het spel en de ontwikkeling van de kinderen en op de interactie tussen moeder en kind.
Toepassing bij etnische groepen	Opstapje is ontwikkeld voor Turkse, Marokkaanse, Surinaamse, Antilliaanse en Nederlandse kinderen in achterstandssituaties. Binnen Opstapje wordt zoveel mogelijk gewerkt met contactmedewerksters uit dezelfde etnische groep als de groep gezinnen waarmee ze werken. De werkbladen en leesboekjes van Opstapje zijn in het Nederlands, Turks, Arabisch en Papiaments beschikbaar.
Onderzoek effectiviteit	Door het Rijksuniversiteit Leiden is onderzoek uitgevoerd naar de effecten van Opstapje. Het betreft een post-test-only onderzoek, waarbij Opstapje- kinderen vergeleken zijn met kinderen die een aantal maanden aan het programma Opstap meededen. Het onderzoek toonde geen effecten. Volgens de onderzoekers was het aantal kinderen te klein en was er geen goede controlegroep. De makers of uitvoerders verwijzen voor de onderbouwing van de interventie vooralsnog naar de effectstudie van Opstap (een programma voor 4- tot 6-jarigen) uitgevoerd door de Universiteit Utrecht. Het betreft een onderzoek met quasi-experimenteel design in de praktijk met follow-up. De resultaten lieten, ook op de langere termijn, positieve effecten zien op het schoolse functioneren van de kinderen.
Classificatie onderzoek	Effectiviteit onduidelijk°
Status DEI	In theorie effectief

Opstap

Doel	De doelstelling van Opstap is het vergroten van de onderwijskansen van kinderen in achterstandssituaties
Doelgroep	De interventie is bedoeld voor kinderen van 4 tot 6 jaar in achterstandssituaties en hun ouders.
Aanpak	Opstap is een twee jaar durende programma voor laagopgeleide allochtone en

autochtone ouders met kinderen van 4 tot 6 jaar. Ouders voeren vijf maal per week een activiteit uit met hun kind aan de hand van speciaal ontwikkelde materialen. Eens per twee weken krijgen de ouders thuis bezoek van een speciaal getrainde begeleidster die zo mogelijk een zelfde etnische achtergrond heeft als de ouders maar die in ieder geval de taal van de doelgroep spreekt. Ook eens per twee weken nemen de ouders deel aan een groepsbijeenkomst op een centrale locatie in de buurt.

Toepassing bij etnische groepen Opstap is ontwikkeld voor allochtone en autochtone gezinnen in achterstandssituaties. Er wordt gewerkt met contactmedewerkers afkomstig uit de etnische groepen die ze begeleiden en die dezelfde taal spreken. De werkbladen voor ouders en de leesboekjes voor de kinderen zijn er in het Nederlands, Turks, Arabisch en Papiaments.

Onderzoek effectiviteit (Quasi-) experimenteel onderzoek in de praktijk en met een serie follow-ups laat positieve effecten zien. Het onderzoek vond plaats onder Turkse en Marokkaanse kinderen. Deze studie laat positieve effecten zien op met name de doorstroming van zowel de Turkse als de Marokkaanse in het basisonderwijs (minder doublures). Er zijn geen studies die het tegendeel bewijzen. Ten aanzien van de rapportcijfers, Citoscores en adviezen voor vervolgonderwijs zijn weinig effecten geconstateerd.

Classificatie onderzoek Deels effectief*****

Status DEI In theorie effectief.

Ouders Actief

Doel De uiteindelijke doelstelling van Ouders Actief is om de onderwijskansen van kinderen in achterstandssituaties te vergroten. Dit wordt bereikt door het vergroten van de kennis van de ouders over de ontwikkeling, opvoeding en onderwijs van hun kinderen; het versterken van de inhoud en kwaliteit van de ouder-kindinteractie en het vergroten van de opvoedingsvaardigheden van de ouders; het vergroten van het zelfvertrouwen en het gevoel van competentie bij het opvoeden en het vergroten van de kennis en vaardigheden van de ouders om hun betrokkenheid bij het onderwijs vorm te geven.

Doelgroep Ouders Actief is gericht op laagopgeleide allochtone en autochtone ouders van kinderen in de leeftijd van 0 tot 6 jaar.

Aanpak Ouders Actief is een groepsgerichte cursus voor laagopgeleide ouders met een kind in de leeftijd van nul tot zes jaar. Het programma bestaat uit een reeks gestructureerde groepsbijeenkomsten waarin ouders kennis en vaardigheden krijgen aangereikt om de ontwikkeling van hun kinderen te stimuleren. Onder leiding van een groepsbegeleidster vinden wekelijks of tweewekelijks groepsbijeenkomsten plaats met zes tot maximaal 15 ouders (mono- of multiculturele samenstelling). Tijdens elke bijeenkomst staat een thema dat betrekking heeft op de ontwikkeling, onderwijs en opvoeding van jonge kinderen centraal. Ouders krijgen kennis aangereikt over het betreffende thema, oefenen vaardigheden voor het stimuleren van de ontwikkeling van hun kinderen en wisselen ervaringen uit. Het programma kan worden uitgevoerd door verschillende instellingen: voorscholen, basisscholen en brede scholen, ouder-kind centra en welzijnsinstellingen. Ouders Actief kan als zelfstandig aanbod worden uitgevoerd, maar ook worden gebruikt in de

groepsbijeenkomsten van programma's als Opstapje en Opstap, of worden ingezet als oudercomponent bij centrumgerichte VVE-programma's zoals Kaleidoscoop of Piramide.

Toepassing bij etnische groepen De voertaal tijdens de bijeenkomst hangt af van de samenstelling van de groep. Bij monoculturele groepen (bijvoorbeeld Turks) spreekt de groepbegeleidster bij voorkeur Turks. Cursusmaterialen zijn beschikbaar in het Nederlands en Turks.

Onderzoek effectiviteit Er is geen onderzoek voorhanden.

Status DEI In voorbereiding.

Overstap

Doel Overstap is erop gericht leesachterstanden te voorkomen van kinderen in achterstandssituaties.

Doelgroep De interventie is bestemd voor kinderen in groep drie (6 tot 7 jaar) en hun ouders die in een achterstandssituatie verkeren. Het programma is bedoeld voor scholen die met de methode 'Veilig leren lezen' werken.

Aanpak Ouders bezoeken gedurende het schooljaar tien maal een ouderbijeenkomst waar zij materiaal en uitleg krijgen om thuis met hun kind speel-leesactiviteiten uit te voeren.

Toepassing bij etnische groepen Overstap is ontwikkeld voor autochtone en allochtone kinderen in achterstandssituaties. Voor de ouders zijn er materialen in het Nederlands, Turks en Marokkaans-Arabisch.

Onderzoek effectiviteit Een (quasi-) experimenteel onderzoek in de praktijk en met follow-up toont aan dat kinderen die hebben meegedaan aan Overstap beter presteren op de Cito-toets voor begrijpend lezen, het technisch lezen en de passieve woordenschat, dan kinderen die niet hebben meegedaan aan het programma. De makers of uitvoerders voeren geen verdere studies aan die empirische steun geven aan de theoretische onderbouwing van de interventie. Ze voeren ook geen effectstudies aan naar buitenlandse versies of naar soortgelijke interventies in Nederland.

Classificatie onderzoek Deels effectief****

Status DEI Onder voorbehoud in theorie effectief.

Rugzak

Doel Het algemene doel van Rugzak is het bestrijden van onderwijsachterstand. Hiertoe wil het programma onderwijsondersteunend gedrag van ouders bevorderen. Nevendoelstellingen zijn het vergroten van de ouderbetrokkenheid bij het onderwijs, het bevorderen van een inhoudelijke relatie tussen de activiteiten thuis en op school, het bevorderen van een positieve relatie tussen moeder en kind en het doorbreken van het sociaal isolement waarin deze ouders vaak verkeren.

Doelgroep Tot de doelgroep van Rugzak horen allochtone en autochtone kinderen in

achterstandssituaties in groep 1, 2 en 3 (leeftijd 4-7 jaar) van de basisschool en hun ouders.

Aanpak	De uitvoering van het programma gebeurt voor een belangrijke deel via de inschakeling van een zogeheten ‘assistent ouderbetrokkenheid’. De ouders komen wekelijks bijeen op school, krijgen instructies van de assistent ouderbetrokkenheid en gaan thuis, in de eigen taal, deze activiteiten met hun kind uitvoeren. De week daarna worden de ontwikkelingen besproken. Op themabijeenkomsten kan gesproken worden over diverse opvoedkundige onderwerpen en over wat er groep 1, 2 en 3 gebeurt.
Toepassing bij etnische groepen	De interventie is bedoeld voor laag opgeleide ouders, veelal van allochtone herkomst. Het materiaal voor ouders (de speelbladen) van Rugzak 1 en 2 is naast in Nederlandse versie ook beschikbaar in Turkse en Marokkaans-Arabische vertaling. Rugzak 3 is beschikbaar in het Nederlands, Turks en Portugees. Een folderpakket met achtergrondinformatie voor ouders is in zes talen beschikbaar. Er wordt naar gestreefd in de eigen taal te instrueren tijdens de bijeenkomsten.
Onderzoek	Er is geen effectonderzoek voorhanden.
Status DEI	Vooralsnog niet erkend.

Samenspel

Doel	Doelen van Samenspel zijn: <ul style="list-style-type: none">- Ontwikkelingsstimulering: ervoor zorgen dat peuters beter toegerust zijn bij hun start op de basisschool.- Opvoedingsondersteuning: ouders bewust maken van de rol van spel en samen spelen in de ontwikkeling van hun kinderen, het aanbieden van een breder scala aan opvoedingsalternatieven en de betekenisvolle interactie tussen ouder en kind stimuleren.
Doelgroep	Samenspel is ontwikkeld voor ouders en kinderen van 0-6 jaar die in achterstandssituaties verkeren.
Aanpak	1 à 2 dagdelen per week komt een groep kinderen (1-4 jaar) en hun ouders (meestal hun moeders) naar de peuterspeelzaal, buurthuis, basisschool of consultatiebureau om aan het programma deel te nemen. Programma duur is 1-2 jaar. De activiteiten die gedaan worden tijdens de Samenspelbijeenkomsten sluiten aan bij die van de peuterspeelzaal en basisschool. Het programma kan op veel verschillende manieren en op diverse locaties worden uitgevoerd. Het uitgangspunt is steeds inspelen op de behoefte van ouders en kinderen terwijl ontwikkelingsstimulering voor zowel ouders en kinderen de rode draad is. Samenspel bestaat uit een basismethodiek en de verdiepingstrajecten ‘SamenTaal en Samen Rekenen’.
Toepassing bij etnische groepen	Samenspel is ontwikkeld voor autochtone en allochtone gezinnen in achterstandssituaties die weinig gebruik maken van voorschoolse voorzieningen. Om deze groepen te bereiken, wordt er een speciaal ontwikkeld wervingstraject afgelegd, toegesneden op de gekozen doelgroep.
Onderzoek effectiviteit	Er is geen effectonderzoek voorhanden.

Status DEI In voorbereiding

Samen Taal

Doel	Het doel van SamenTaal is het stimuleren van de taalontwikkeling van peuters. Daarnaast beoogt het programma de opvoedingsvaardigheden van ouders te verbeteren en deelname aan voor- en vroegschoolse voorzieningen te bevorderen.
Doelgroep	SamenTaal richt zich op gezinnen met peuters. Primair gaat het om kinderen die risico lopen op ontwikkelingsachterstanden en ouders met een lage opleiding, waaronder veel van allochtone afkomst. Het programma richt zich op kinderen van anderhalf tot vier jaar.
Aanpak	SamenTaal is een verdieping van het programma Samenspel en biedt een thematisch activiteitenaanbod gericht op de taalontwikkeling. Het programma wordt groepsgewijs aangeboden aan ouders en kinderen in een peuterspeelzaal of in Samenspelgroepen.
Toepassing bij etnische groepen	SamenTaal is ontwikkeld voor allochtone en autochtone gezinnen in achterstandssituaties.
Onderzoek effectiviteit	Er is geen effectonderzoek voorhanden.
Status DEI	Vooralsnog niet erkend.

Spel aan Huis

Doel	Spel aan Huis is gericht op het stimuleren van de spelontwikkeling van kinderen en het vergroten van kennis in het gezin over de waarde van spel en over (spel)mogelijkheden in huis en in de wijk. Dit is uiteindelijk bedoeld om onderwijsachterstanden te voorkomen.
Doelgroep	Spel aan Huis is bedoeld voor kinderen van 1-4 jaar uit gezinnen die weinig of niet gebruik maken van reguliere informatiekanalen en voorzieningen. Het is bedoeld voor gezinnen bij wie het risico aanwezig is dat de kinderen bij de start van de basisschool over te weinig spelervaring beschikken.
Aanpak	Spel aan Huis is een programma waar de spelontwikkeling van kinderen tussen 1 en 4 jaar in de thuissituatie centraal staat. Wekelijks legt een speelster huisbezoeken af om te spelen met de kinderen in het gezin. De huisbezoeken duren gemiddeld 2,5 uur. De speelster is een vrijwilligster of een stagiaire van een MBO of HBO opleiding. De speelster maakt na enkele weken observeren een speelplan dat zij uitvoert bij één of enkele kinderen uit het gezin. De ouders, meestal de moeder, wordt gestimuleerd om ook met de kinderen te spelen. Daarnaast wordt zij gestimuleerd gebruik te maken van voorzieningen in de wijk, zoals peuterspeelzaal, speel-o-theek en basiseducatie. De speelster staat met haar gedrag model voor de ouders. Zij laat zien hoe je kinderen kunt stimuleren en hoe je ze kunt laten samenspielen.
Toepassing bij etnische groepen	Spel aan Huis wordt veel toegepast bij allochtone gezinnen. Er is foldermateriaal beschikbaar in verschillende talen (Nederlands, Turks en Marokkaans-Arabisch). In de handleidingen wordt achtergrondinformatie over

opvoeding in allochtone gezinnen gegeven en er worden handvatten gegeven voor het werken met allochtone gezinnen. Er is een aparte handleiding voor het werken met vluchtelingengezinnen.

Onderzoek effectiviteit Er is geen effectonderzoek voorhanden.

Status DEI Vooralsnog niet erkend.

TOP (Thematisch Ouder Programma)

Doel Onderwijskansen van peuters vergroten door:
- het bevorderen van hun taal- en denkontwikkeling, met accent op het vergroten van de woordenschat;
- het bevorderen van een ondersteunend en stimulerend gezinsklimaat.

Doelgroep Laagopgeleide ouders met een kind op een kindercentrum.

Aanpak TOP is een thuisgericht programma die aansluit bij de thema's van de VVE-programma's op een kindercentrum. Bij TOP gaan ouders thuis met hun peuter activiteiten doen. TOP sluit aan bij VVE-programma's zoals Kaleidoscoop en Piramide. Hierdoor komen woorden, begrippen en andere leerinhouden óók thuis aan de orde.

TOP bestaat uit veertien themaboekjes. Bij ieder thema vindt een ouderbijeenkomst plaats waarin informatie wordt gegeven over het thema op het kindercentrum en het themaboekje wordt overgedragen. Al doende komen de ontwikkeling van het kind en de omgang (interactie) tussen ouder en kind aan de orde.

Toepassing bij etnische groepen Er is een Turkse versie van de themaboekjes. Verder zijn de woordenlijsten vertaald in meerdere talen. Bij de uitvoering worden allochtone contactmedewerksters ingezet zodat begeleiding in de eigen taal mogelijk is.

Onderzoek effectiviteit Er is geen onderzoek voorhanden.

Status DEI In voorbereiding.

Veel plezier op school

Doel Ouders informeren over school en over hun eigen rol als ouders.

Doelgroep Ouders met een kind op de basisschool.

Aanpak Veel plezier op school is een brede oriëntatiecursus over het onderwijs. Ouders worden in acht bijeenkomsten geïnformeerd over school en over hun eigen rol als ouders. Door allerlei opdrachten (ook voor thuis) leren ouders op een actieve manier hoe zij hun kind kunnen steunen en wat zij samen met hun kind kunnen doen.

Toepassing bij etnische groepen Er zijn geen faciliteiten voor allochtonen.

Onderzoek effectiviteit Er is geen effectonderzoek voorhanden.

Status DEI In voorbereiding.

Verteltas

Doel	De Verteltas is gericht op: <ul style="list-style-type: none">- het stimuleren van de taalontwikkeling van ouders en kinderen;- ondersteuning bieden bij het voorlezen;- het lees- en voorleesplezier vergroten;- ouderparticipatie bevorderen.
Doelgroep	Peuters en basisschoolkinderen met speciale aandacht voor kinderen die Nederlands niet als moedertaal hebben.
Aanpak	De Verteltas is gebaseerd op een concept uit Engeland (National Storysacks Project). Ouders en kinderen krijgen drie weken lang een bepaalde verteltas mee naar huis. Hierin zit materiaal om de woordenschat te vergroten en om taal, geletterdheid, rekenvaardigheden en wereldoriëntatie te bevorderen. Daarnaast krijgen ouders een 'leeswijzer' met aanwijzingen hoe ze interactief kunnen voorlezen en gesprekken kunnen voeren naar aanleiding van het verhaal. Bovendien wordt hen een cursus 'taalstimulering' op school aangeboden. Op de peuterspeelzaal/school wordt voorgelezen en er zijn verwerkingsspelletjes. Ook mogen enkele kleuters met één van de aanwezige ouders naar het Vertelhuisje gaan. Daar leest de ouder interactief voor en doet verwerkingsspelletjes.
Toepassing bij etnische groepen	De verteltassen worden samen met de (allochtone) ouders ontwikkeld.
Onderzoek effectiviteit	Er is geen effectonderzoek voorhanden.
Status DEI	In voorbereiding.

VoorleesExpress

Doel	VoorleesExpress is gericht op: <ul style="list-style-type: none">- het verrijken van het literaire klimaat thuis- vergroten van de ouderbetrokkenheid- het contact bevorderen tussen autochtone en allochtone Nederlanders.
Doelgroep	Allochtone gezinnen met kinderen tussen van 2 t/m 8 jaar.
Aanpak	Door de VoorleesExpress komen kinderen door middel van voorlezen intensief in aanraking met geschreven en gesproken Nederlandse taal. Gedurende 20 weken, komt er 1 keer per week 's avonds iemand van de VoorleesExpress langs met verschillende boeken. Er wordt interactief voorgelezen en het gezin wordt gestimuleerd en begeleid om het (voor)lezen een terugkerend ritueel te laten zijn. Bibliotheekbezoek is een vast onderdeel van het traject.
Toepassing bij etnische groepen	De interventie is ontwikkeld voor allochtone gezinnen waarin geen leesklimaat is.

Onderzoek effectiviteit Er is geen effectonderzoek voorhanden.

Status DEI In voorbereiding.

2.4 Interventies voor opvoedingsondersteuning

Interventies voor opvoedingsondersteuning zijn gericht op het vergroten van competenties van ouders als opvoeders en op het bieden van voorlichting en praktische hulp bij de verzorging en opvoeding van kinderen.

In tabel 2.11 geven we een overzicht van erkende interventies voor opvoedingsondersteuning. Tabel 2.12 bevat een overzicht van interventies die vooralsnog niet erkend zijn. Het gaat daarbij in de meestal gevallen om interventies die nog onvoldoende theoretisch onderbouwd zijn. Tabel 2.13 bestaat uit een overzicht van interventies die nog niet beoordeeld zijn, waardoor nog geen uitspraak gedaan kan worden over de kwaliteit.

Tabel 2.11 Erkende interventies gericht op opvoedingsondersteuning

Naam	Leeftijd	Expliciet gericht op allochtonen/ achterstandsgroepen/ risicogroepen	Faciliteiten voor allochtonen gezinnen/kinderen
Drukke kinderen	4-12 jaar	Nee	Nee
Gordon Cursus	1 – 18 jaar	Nee	Nee
Home Start	0 – 6 jaar	Nee	Ja Methodiek & materiaal
Moeders informeren moeders	0 – 1,5 jaar	Ja	Nee
Opvoeden & Zo	4 – 12 jaar	Ja	Ja Materiaal
Peuter in Zicht	2 – 4 jaar	Nee	Ja Materiaal
Stap voor Stap	0 – 18 jaar	Nee	Nee
Stevig Ouderschap	0 – 1,5 jaar	Ja	Nee
Triple- P	0 – 16 jaar	Nee	Nee
Veiligheidsinformatiekaarten	0 – 4 jaar	Nee	Ja Materiaal

Tabel 2.12 (Vooralsnog)niet opgenomen interventies gericht op opvoedingsondersteuning

Naam	Leeftijd	Expliciet gericht op allochtonen/ achterstandsgroepen/ risicogroepen	Faciliteiten voor allochtonen gezinnen/kinderen
Als je pas een baby hebt/ Baby in huis	0 – 1 jaar	Ja	Nee
Groepsconsultatiebureau	0 – 4 jaar	Nee	Nee
Opvoeden in beeld	0 – 18 jaar	Ja	Ja
Opvoeden in twee culturen	0-18 jaar	Ja	Ja Methodiek
Opvoeden! Ja maar hoe?	1 – 6 jaar	Nee	Nee
Opvoeden? (g)een kunst	2 – 12 jaar	Nee	Nee
Samen Starten	0 – 3 jaar	Ja	Nee
Themabijeenkomsten over opvoeden & ontwikkeling	0 – 18 jaar	Nee	Nee

Tabel 2.13 Interventies gericht op opvoedingsondersteuning in voorbereiding

Naam	Leeftijd	Expliciet gericht op allochtonen/ achterstandsgroepen/ risicogroepen	Faciliteiten voor allochtonen gezinnen/kinderen
Home party	10 – 16 jaar	Ja	Ja Methodiek & materiaal
Kindersymfonie	4-12 jaar	Ja	Nee
Pedagogisch adviseren	0 – 18 jaar	Nee	Nee
Samenspel / samen rekenen/ Samba	1 – 6 jaar	Ja	Ja Methodiek
Vaders aan zet	4-12 jaar	Nee	Nee

Er zijn behoorlijk veel erkende interventies op het gebied van opvoedingsondersteuning, maar deze zijn in minderheid gericht op allochtone gezinnen. Van de interventies die nog niet in de databank opgenomen zijn of nog niet zijn bekeken hebben twee van de vijf speciale faciliteiten voor allochtonen. Opvallend is dat veel interventies voor opvoedingsondersteuning in principe voor een hele brede leeftijdsgroep beschikbaar zijn.

Een deel van de interventies is gericht op het verbeteren van de capaciteiten van de opvoeders, een ander deel is gericht op het verkleinen van risicofactoren die tot problemen zouden kunnen leiden (zie verder paragraaf 2.4.3).

2.4.1 Onderzoek naar de effectiviteit van interventies voor opvoedingsondersteuning

Van de interventies voor opvoedingsondersteuning zijn er vijf, met wisselende kwaliteit, onderzocht op effecten. Het gaat om de programma's Home Start, Moeders informeren Moeders, Opvoeden & Zo, Veiligheidsinformatiekaarten en Stevig ouderschap. Behalve Moeders Informeren Moeders, zijn de interventies als 'deels effectief' gekwalificeerd. Van Moeders informeren moeders zijn geen effecten aangetoond.

Hoewel alle interventies gericht zijn op risicogroepen, waartoe ook allochtone gezinnen behoren, worden er geen uitspraken gedaan over de effectiviteit van de interventies bij deze gezinnen. Een korte beschrijving van de resultaten van de onderzoeken wordt gegeven bij de projectbeschrijvingen in paragraaf 2.4.3.

Er zijn twee interventies voor opvoedingsondersteuning die specifiek voor allochtone ouders zijn ontwikkeld. Het gaat om: Opvoeden in Twee Culturen (gericht op Marokkaanse vaders) en Opvoeden in beeld (Turkse, Marokkaanse, Surinaamse en Antilliaanse ouders) (zie tabel 2.12). Beide interventies zijn echter onvoldoende theoretisch onderbouwd, waardoor ze vooralsnog niet zijn erkend. Ook is er geen onderzoek beschikbaar naar de effecten.

2.4.2 Het bereik van interventies en voorzieningen voor opvoedingsondersteuning

Gegevens over het bereik van allochtone gezinnen van de interventies voor opvoedingsondersteuning zijn niet gevonden. Hoewel het opvoedbureau geen onderwerp is van deze studie, vermelden we deze gegevens omdat dit een van de weinige voorbeelden is van een aanbod waarvan het bereik onder allochtonen (enigszins) bekend is. Het registratieprogramma voor opvoedingsondersteuning ROTS biedt de mogelijkheid om het bereik van opvoedbureaus en van groepsgerichte activiteiten (zoals oudercursussen) te registreren. In het vervolg van deze paragraaf baseren we ons op de gegevens van 2005 uit ROTS (Ligtermoet en Pennings, 2006) over het bereik van beide vormen van aanbod.

Groepsgerichte activiteiten

Wat betreft de groepsgerichte activiteiten is het aantal instellingen dat registreert zeer laag (Ligtermoet en Pennings, 2006). De cijfers geven slechts een beeld van de instellingen uit vier regio's/plaatsen die hebben gereageerd. De activiteiten voor ouders betreffen in bijna een derde van de gevallen activiteiten voor ouders met peuters. Bij bijna 60% van de groepsactiviteiten is de samenstelling van de groepen geheel of overwegend monocultureel. Bij meer dan 40% gaat het om multiculturele groepen. Helaas is door het ontbreken van aanvullende gegevens niets over de etnische achtergrond van deelnemers te zeggen.

Het aanbod was in een vijfde van de gevallen Opvoeden: Zo!. De cursus Praten over peuters¹ had een aandeel van 15% en Beter omgaan met pubers en Een puber in huis hadden samen een aantal van meer dan 10%.

Het opvoedbureau

Van de vragenstellers bij het opvoedbureau² is de etnische afkomst wèl bekend. Hier hebben ook meer instellingen hun gegevens in ROTS geregistreerd. In 2005 bleek driekwart van de kinderen waarover contact werd opgenomen met het opvoedbureau Nederlands; 7% van de problemen betrof Turkse kinderen en een nog lager percentage Marokkaanse en Antilliaanse/Surinaamse kinderen. In de Randstad werd het meest geregistreerd in ROTS en daar wonen de meeste allochtone kinderen, waaruit kan worden geconcludeerd dat het bereik

¹ Inmiddels is er een nieuwe cursus: Peuters in Zicht.

² Ook wel opvoedsteunpunten, opvoedwinkels of pedagogische spreekuren genoemd.

onder deze doelgroep hoger zou moeten zijn. Het opleidingsniveau is bij de helft van de klanten niet geregistreerd. De registratie van de andere helft laat zien dat 19,2% van de vragenstellers basisonderwijs/vbo heeft, 44,1% mavo/mbo, 14,1 % havo/vwo en 22,6% hbo/universiteit (Ligtermoet en Pennings, 2006).

Een recent onderzoek (Beers, 2008) naar de mate van tevredenheid van cliënten van Het Opvoedbureau in Utrecht en de relatie met demografische gegevens laat zien dat dit opvoedbureau een hoog percentage opvoeders van Turkse en Marokkaanse afkomst en vele andere nationaliteiten bereikt. Dit heeft volgens de onderzoekers te maken met de inzet van Voorlichters Eigen Taal en Cultuur (VETC'ers) bij dit opvoedbureau (Beers, 2008).

2.4.3 Interventies voor opvoedingsondersteuning die (mede) gericht zijn op allochtone ouders

Als je pas een baby hebt/Baby in Huis

Doel	Het doel van de interventie is drieledig: <ul style="list-style-type: none"> - kennis hebben van de ontwikkeling van baby's en de manier waarop een baby gestimuleerd kan worden; - weten welke signalen baby's geven en hoe daarop te reageren; - elkaar ondersteunen, als groepslid, door te luisteren naar elkaars ervaringen en door elkaar tips en adviezen te geven.
Doelgroep	De cursus is bedoeld voor ouders en andere opvoeders (in de praktijk: moeders) van een eerste baby in de leeftijd van 0 tot 1 jaar. Het gaat met name om vrouwen die na de bevalling een moeilijke start maken, sociaal geïsoleerd zijn of in achterstandswijken wonen.
Aanpak	Als je pas een baby hebt /Baby in huis hebt is een oudercursus van 5 wekelijkse bijeenkomsten van ongeveer anderhalf uur, waarin thema's over de ontwikkeling en opvoeding van baby's behandeld worden. De vernieuwde versie van Als je pas een baby hebt heet Baby in Huis.
Toepassing bij etnische groepen	De interventie is niet speciaal ontwikkeld voor allochtone gezinnen maar is wel (mede) gericht op gezinnen in achterstandssituaties. Er zijn geen speciale faciliteiten om allochtone groepen te bedienen.
Onderzoek effectiviteit	Er is geen effectonderzoek voorhanden.
Status DEI	Vooralsnog niet erkend.

Home Party

Doel	Homeparty wil bijdragen aan het voorkomen of verminderen van het gebruik van genotmiddelen door jongeren. Dit wordt bereikt door: opvoedingsvaardigheden van ouders te vergroten; kennis van ouders over genotmiddelen en gokken te vergroten; informatiezoekend gedrag bij ouders te stimuleren en de bekendheid met de verslavingszorg en relevante hulpverleningsorganisaties te vergroten.
Doelgroep	Homeparty is gericht op moeilijk bereikbare allochtone en autochtone ouders met een kind tussen de 10 en de 16 jaar die door andere opvoedingsondersteunende activiteiten niet bereikt worden.

Aanpak	De Homeparty is een laagdrempelige interventie die ouders ondersteunt in de opvoeding daar waar het gaat om het gebruik van alcohol, drugs, roken en gokken door hun kinderen. De Homeparty heeft de vorm van een huiskamerbijeenkomst waar een preventiewerker voorlichting geeft over alcohol, drugs, gokken en roken afgestemd op de vragen en behoeften van de aanwezige ouders en ouders helpt bepaalde opvoedingsvaardigheden te versterken.
Toepassing bij etnische groepen	Home Party is ontwikkeld voor moeilijk bereikbare gezinnen met een allochtone achtergrond en voor Nederlandse gezinnen. De methodiek is laagdrempelig en afgestemd op behoeftes van de doelgroepen. De wervingstrategieën zijn specifiek gericht op het bereiken van allochtone gezinnen. In de handleiding worden concrete handvatten gegeven voor het werven en werken met deze gezinnen. Ook zijn er (voorlichtings-)materialen in verschillende talen beschikbaar.
Onderzoek effectiviteit	Er is geen effectonderzoek voorhanden.
Status DEI	In voorbereiding
<i>Home Start</i>	
Doel	Home-Start wil voorkomen dat alledaagse problemen van ouders met jonge kinderen uitgroeien tot ernstige en langdurige problemen.
Doelgroep	Het programma is voor ouders met ten minste één kind van zes jaar of jonger die behoefte hebben aan ondersteuning.
Aanpak	Ervaren vrijwilligers bieden ouders in hun eigen huis ondersteuning en praktische hulp bij gezins- en opvoedende taken. De ouders geven zelf aan op welk terrein zij ondersteuning wensen. De vrijwilliger is minimaal één dagdeel per week beschikbaar voor het gezin. Er zijn diverse materialen voor Home-Start ontwikkeld zoals een handboek voor coördinatoren, een draaiboek voor het opzetten en financieren van Home-Start en videomateriaal.
Toepassing bij etnische groepen	De interventie is niet speciaal ontwikkeld voor gezinnen met een allochtone achtergrond. Het programma heeft wel specifieke voorlichtingsmateriaal voor ouders met een allochtone achtergrond en er is cursusmateriaal voor begeleiders voor het werken met deze groepen.
Onderzoek effectiviteit	Er hebben in Nederland twee onderzoeken plaatsgevonden (waarvan één onderzoek met (quasi)experimenteel onderzoek in de praktijk) naar de effecten van Home-Start. Home-Start leidt tot een verhoogd ouderlijk welzijn en veranderingen in opvoedingsgedrag. Positief opvoedingsgedrag, gerapporteerd door moeders, nam toe en negatief opvoedingsgedrag nam af.
Classificatie onderzoek	Deels effectief° Deels effectief***
Status DEI	In theorie effectief.

Kindersymfonie

Doel	Het bevorderen van taalontwikkeling, beweging, voeding, opvoedingsondersteuning en gezondheid.
Doelgroep	Ouders en kinderen in de leeftijd van nul tot drie jaar. Genoemd worden ouders die in een isolement zitten, tienerouders, ouders met kinderen in een meertalige omgeving of ouders met een meervoudige problematiek.
Aanpak	Kindersymfonie is oudercursus gericht op ontwikkelingsstimulering en opvoedingsondersteuning. Kindersymfonie bestaat uit een basismodule van zes bijeenkomsten, waarin de onderwerpen gezondheid, bewegen, voeding of taalontwikkeling centraal. Daarna kunnen de deelnemers kiezen voor één van de vier vervolgmodes. In vijf bijeenkomsten wordt dan dieper ingegaan op één van die onderwerpen. De groepen bestaan uit ouders met kinderen van 3 tot 9 maanden, 9 tot 18 maanden en 18 maanden tot 3 jaar.
Toepassing bij etnische groepen	Kindersymfonie is mede ontwikkeld voor allochtone gezinnen ouders maar er zijn geen aparte faciliteiten.
Onderzoek effectiviteit	Er is geen effectonderzoek voorhanden.
Status DEI	In voorbereiding.

Moeders informeren moeders (MIM)

Doel	De bedoeling van MIM is het zelfvertrouwen, de zelfredzaamheid en het zelfzorgvermogen van moeders met een eerste kind vergroten en hun sociale netwerk te versterken.
Doelgroep	Het programma is gericht op moeders met een eerste kind tussen 0 en 18 maanden en dan vooral moeders met specifieke sociaal-economische kenmerken (zoals lage inkomens en lage opleiding), moeders van baby's met complicaties die voor, tijdens of na de bevalling zijn opgetreden, en moeders van baby's met een handicap.
Aanpak	MIM is een programma voor voorlichting en opvoedingsondersteuning van moeders met een eerste kind tussen 0 en 18 maanden. Moeders met een ruime ervaring in het opvoeden en verzorgen van kinderen, de bezoekmoeders, gaan eens per maand op bezoek bij moeders van een eerste kind en praten met hen over de opvoeding en verzorging van de baby. De bezoekmoeders worden begeleid en ondersteund door een coördinator. Bij hun bezoeken maken de bezoekmoeders gebruik van twee hulpmiddelen: het praatpapier en beeldverhalen.
Toepassing bij etnische groepen	De interventie is niet speciaal ontwikkeld voor gezinnen met een allochtone achtergrond en heeft ook geen speciale faciliteiten om deze groepen te kunnen bedienen. Door de individuele aanpak met huisbezoeken en door bezoekmoeders met een vergelijkbare achtergrond als de moeders is MIM wel geschikt om allochtone groepen te bedienen.
Onderzoek effectiviteit	Er is in Nederland een quasi-experimenteel onderzoek uitgevoerd. Daarin stonden echter niet de doelen van MIM centraal, maar die van de

oorspronkelijke versie van het programma (Community Mothers Program), die niet precies dezelfde zijn. Het uitgevoerde onderzoek liet bij de programmamoeders geen duidelijke positieve effecten zien. De effectiviteit van MIM is niet aangetoond. De makers of uitvoerders voeren een buitenlandse effectstudie naar het Community Mothers Program aan, die wel positieve effecten laat zien.

Classificatie onderzoek	Effectiviteit niet aangetoond°
Status DEI	In theorie effectief.

Opvoeden in beeld

Doel	De algemene doelstelling van de themabijeenkomsten Opvoeden in beeld is: opvoedingsondersteuning bieden aan Turkse, Marokkaanse en Antilliaanse/ Surinaamse ouders. Tijdens de themabijeenkomsten wordt specifiek aandacht besteed aan de volgende doelen: <ul style="list-style-type: none"> - Onderlinge steun: aan ouders wordt de gelegenheid gegeven hun vragen en meningen onder woorden te brengen en aan elkaar te toetsen. - Bewust worden: ouders leren dat er niet één manier van goed opvoeden is maar dat er vele manieren zijn. Dus men zoekt naar de opvoeding die het beste bij hem of haar past. - Empowerment: de begeleider laat met name de sterke kanten van de ouders naar voren komen. Hierdoor zullen ouders zich sterker gaan voelen in hun taak als opvoeders.
Doelgroep	De themabijeenkomsten Opvoeden in beeld zijn in de eerste plaats bedoeld voor Turkse, Marokkaanse en Antilliaanse/ Surinaamse ouders van kinderen in de leeftijd van 0-18 jaar. Maar ook ouders uit andere etnische groepen komen in aanmerking. Het accent ligt op ouders met kinderen vanaf 6 jaar.
Aanpak	Opvoeden in beeld bestaat uit 6 themabijeenkomsten: opvoeden in twee culturen, jonge kinderen en moederschap, opvoeding van pubers, kinderen en vrije tijd, veilig opgroeien en seksuele opvoeding. De themabijeenkomsten kunnen als serie, maar ook als losse bijeenkomsten worden aangeboden.
Toepassing bij etnische groepen	Opvoeden in beeld is speciaal ontwikkeld voor allochtone ouders met kinderen in de leeftijd van 0-18 jaar. Er is een begeleidende video beschikbaar in het Turks, Marokkaans-Berber, Marokkaans-Arabisch, Papiamento en in het Nederlands. De themabijeenkomsten worden begeleid door migrantenvoorlichters en medewerkers uit eerstelijnsinstellingen op het gebied van onderwijs, welzijn, jeugdgezondheidszorg en jeugdhulpverlening. Het gaat hierbij om zowel mannen als vrouwen uit verschillende etnische groepen (met name Turks, Marokkaans en Antilliaans/ Surinaams).
Onderzoek effectiviteit	Er is geen effectonderzoek voorhanden.
Status DEI	Vooralsnog niet erkend.

Opvoeden in twee culturen

Doel	"Opvoeden in twee culturen" is een cursus voor Marokkaanse vaders om hen bewust te maken van de rol die zij in de opvoeding spelen. Deze cursus beoogt hen te ondersteunen bij het integreren van elementen uit zowel de Nederlandse als de Marokkaanse cultuur in de opvoeding. Ook moet het vaders helpen hun kinderen te stimuleren aan de Nederlandse samenleving deel te nemen met behoud van de eigen normen en waarden en met respect voor andermans cultuur.
Doelgroep	"Opvoeden in twee culturen" richt zich op Marokkaanse vaders.
Aanpak	"Opvoeden in twee culturen" is een cursus ontwikkeld voor Marokkaanse vaders in Nederland die hun kinderen in de Nederlandse samenleving met een Marokkaanse achtergrond opvoeden. In zeven bijeenkomsten leren Marokkaanse vaders zich bewust worden van hun rol in de opvoeding. De trainer geeft een presentatie over een relevant onderwerp. Aan de hand daarvan gaat de groep met elkaar in gesprek. Na afloop van elke bijeenkomst krijgen de vaders een huiswerkopdracht mee.
Toepassing bij etnische groepen	De cursus is speciaal ontwikkeld voor Marokkaanse vaders.
Onderzoek effectiviteit	Er is geen effectonderzoek voorhanden.
Status DEI	Vooralsnog niet erkend.

Opvoeden & Zo

Doel	Het doel van Opvoeden & Zo is vergroting van de opvoedingscompetentie van ouders, door hen bewust te maken van de mogelijkheden om het gedrag van hun kinderen positief te beïnvloeden en hen de vaardigheden te leren om dat ook te doen.
Doelgroep	Ouders met kinderen in de basisschoolleeftijd van 4 tot 12 jaar waarbij geen sprake is van ernstige opvoedingsproblematiek. Daarbij wordt in eerste instantie gedacht aan ouders in achterstandssituaties: autochtone én allochtone ouders met lage inkomens en lage opleidingen.
Aanpak	Opvoeden & Zo is de vernieuwde versie van Opvoeden: zó! (verder). Opvoeden & Zo is een oudercursus gericht op het vergroten van de opvoedingscompetentie van ouders met een kind in de basisschoolleeftijd. De cursus bestaat uit zes groepsbijeenkomsten waarin ouders opvoedingsvaardigheden leren. De deelnemers krijgen daar onder meer instructie aan de hand van instructieve filmbeelden. Zij moeten huiswerkopdrachten uitvoeren.
Toepassing bij etnische groepen	Opvoeden & Zo is niet speciaal ontwikkeld voor gezinnen met een allochtone achtergrond maar is wel in eerste instantie ontwikkeld voor ouders met een lage opleiding. Daarnaast zijn de oudermaterialen bij de cursus beschikbaar in verschillende talen: Nederlands, Turks, Marokkaans-Arabisch, Berber en Papiamentó.
Onderzoek	Er zijn wisselende aanwijzingen voor de werkzaamheid van de interventie op

effectiviteit	basis van drie beperkte studies. Een daarvan laat zien dat cursusouders meer zelfvertrouwen hebben, meer positieve aandacht geven aan de kinderen, minder schelden en/of minder slaan. Een andere studie laat weinig algemene effecten van Opvoeden: zó! (tot 2006 zo geheten) zien. Wel bleek de cursus daar meer effect te hebben bij ouders met een lage sociaaleconomische status dan bij ouders met een hoge status. Een derde studie zegt weinig over de effectiviteit, omdat deze is uitgevoerd bij een doelgroep met een hogere opleiding dan bedoeld.
Classificatie onderzoek	Deels effectief° Deels effectief° Effectiviteit onduidelijk°
Status DEI	In theorie effectief.

Peuter in Zicht!

Doel	Peuter in Zicht! richt zich op het vergroten van opvoedingsvaardigheden van ouders. Het doel van de cursus is dat ouders hun kind adequaat steunen, stimuleren en sturen in de dagelijkse opvoedsituatie. Peuter in Zicht! heeft de volgende subdoelen: <ul style="list-style-type: none"> - ouders hebben kennis van en inzicht in de ontwikkeling van peuters; - ouders kunnen reflecteren op de opvoedsituatie in hun gezin; - ouders kunnen vaardigheden noemen om het gedrag van hun peuter te beïnvloeden; - ouders kunnen vaardigheden hanteren om het gedrag van hun peuter effectief te beïnvloeden; - ouders bouwen een netwerk op van ouders van peuters in hun wijk.
Doelgroep	De cursus is bestemd voor ouders van kinderen van 2 en 3 jaar. Het gaat om gezinnen waarbij sprake is van een 'normale' opvoedingssituatie of gezinnen waarbij sprake is van (toenemende) opvoedingsspanning. Daarbij kunnen ouders soms hele gerichte vragen/problemen hebben zoals: mijn kind eet niet of mijn kind bijt. Die kunnen binnen de cursus worden beantwoord.
Aanpak	Peuter in Zicht! Is een oudercursus voor ouders van peuters. De cursus bestaat uit een groepsgericht aanbod van 4 tot 7 bijeenkomsten. Ouders krijgen kennis over een aantal opvoedkundige vaardigheden aangeboden, waar zij mee kunnen oefenen. Daarnaast is er ruimte voor uitwisseling tussen ouders onderling.
Toepassing bij etnische groepen	Peuter in Zicht! Is niet speciaal ontwikkeld voor gezinnen met een allochtone achtergrond maar heeft wel faciliteiten om deze doelgroepen te bedienen. Er worden Voorlichters Eigen Taal en Cultuur ingezet als cursusleiders en zijn de oudermaterialen bij de cursus zijn ook in het Turks en Arabisch beschikbaar.
Onderzoek effectiviteit	Er is geen effectonderzoek uitgevoerd naar Peuter in Zicht!. In de experimentele periode is evaluatieonderzoek verricht, waarin ook onderzocht is wat ouders leren van de cursus. De cursus is in pilots getest bij groepen van Nederlandse, Turkse, Marokkaanse en Antilliaanse ouders. Ook zijn pilots met gemengde groepen uitgevoerd.
Status DEI	In theorie effectief.

Samen Starten

Doel	Het doel van Samen Starten is vroegsignalering van zorgwekkende opvoedingssituaties met als uiteindelijk doel het voorkomen van psychische problemen, antisociaal gedrag en criminaliteit.
Doelgroep	Samen Starten is bedoeld voor ouders met kinderen in de leeftijd van 0-3 jaar die in kansarme wijken en in nieuwbouwwijken wonen. Samen Starten is tevens gericht op alle hulpverleners die betrokken zijn bij deze kinderen.
Aanpak	Samen Starten is een methode waarbij gezinnen met problemen worden verwezen naar ketenpartners. Samen Starten richt zich op versterking van de lokale samenwerking om de gezondheid en het welzijn van kinderen 0-3 jaar te bevorderen. Uitgangspunten van Samen Starten zijn: - Vroegsignalering - Aansluiten bij de behoeften van ouders - Gericht op verhoging van de competentie van de ouders - Samenwerking tussen instellingen die instellingsoverstijgend is. De methode omvat drie componenten vroegsignalering, interveniëren en coördineren. De signalering vindt plaats op het consultatiebureau. Bij problemen bezoekt de verpleegkundige jeugdgezondheidszorg het gezin thuis en maakt samen met de ouders een plan om de problemen aan te pakken.
Toepassing bij etnische groepen	De interventie is niet speciaal ontwikkeld voor jeugdigen of gezinnen met een allochtone achtergrond. In een van de experimentele locaties is een Turkse gemeenschap betrokken bij Samen Starten. Het programma heeft geen speciale faciliteiten (zoals vertaalde schriftelijke instructies of tolken) die bedoeld zijn allochtone groepen in het bijzonder te kunnen bedienen.
Onderzoek effectiviteit	Effectonderzoek loopt nog.
Status DEI	Vooralsnog niet erkend.

Stevig Ouderschap (OKé - Ouder- en Kindzorg extra)

Doel	Het doel van deze interventie is het verkleinen van het risico op ernstige opvoedingsproblemen.
Doelgroep	Stevig Ouderschap is bestemd voor gezinnen met een verhoogd risico op opvoedingsproblematiek. De doelgroep bestaat uit gezinnen met een pasgeboren kind, die zijn geselecteerd op basis van een aantal risicofactoren. De interventie eindigt als het kind 18 maanden oud is.
Aanpak	De door middel van een vragenlijst geselecteerde gezinnen krijgen zes huisbezoeken door een verpleegkundige van de jeugdgezondheidszorg (JGZ). De bezoeken vinden plaats bij de kinderleeftijd van zes weken en 3, 6, 9, 12 en 18 maanden. Tussen het 5e en 6e huisbezoek is er een telefonisch consult. Duur van de huisbezoeken is circa 90 minuten. De huisbezoeken zijn m.b.t. de volgende onderwerpen geprotocolleerd: - hantering van de eigen ontwikkelingsgeschiedenis

- beleving van het ouderschap
- verwachtingen t.a.v. de ontwikkeling van het kind
- sociale steun
- verwijzing naar juiste voorzieningen

Daarnaast bevatten de huisbezoeken een cliëntgericht gedeelte dat wordt ingeleid door in te gaan op wat goed gaat in het leven van de moeder/ouders, wat zij willen veranderen/verbeteren, en hoe deze verandering gestalte kan krijgen.

Toepassing bij etnische groepen	De interventie is niet speciaal ontwikkeld voor gezinnen met een allochtone achtergrond. In de onderzoekssetting was ook onvoldoende beheersing van de Nederlandse taal een contra-indicatie voor deelname. In de praktijk geldt dit echter niet. De selectie vragenlijst is vertaald in o.a. het Turks en Arabisch en kan waar nodig mondeling worden afgenomen. Voor zover dat binnen de uitvoerende organisatie mogelijk is kan tijdens de huisbezoeken ook met tolken worden gewerkt.
Onderzoek effectiviteit	Onderzoek naar direct bewijs van de effectiviteit betreft een (quasi-) experimenteel onderzoek in de praktijk en met follow-up. De resultaten zijn in 2006 gepubliceerd. Ten behoeve van indirect bewijs voeren de makers studies aan die empirische steun geven aan de theoretische onderbouwing van de interventie. Ze voeren echter geen effectstudies aan naar soortgelijke interventies in Nederland.
Classificatie onderzoek	Deels effectief*****
Status DEI	In theorie effectief.

Veiligheidsinformatiekaarten

Doel	Het doel van het geven van voorlichting over kinderveiligheid is dat ouders zich veiligheidsbewust gedragen: voldoende toezicht, een veilige omgeving en aandacht voor veiligheid in de opvoeding
Doelgroep	De veiligheidskaarten zijn er voor ouders met kinderen van 0 tot 4 jaar.
Aanpak	De aanpak bestaat uit gecombineerde schriftelijke voorlichting met veiligheidskaarten en mondelinge voorlichting van de verpleegkundige van ouders van jonge kinderen ter vergroting van de veiligheid van kinderen van 0-4 jaar. Er zijn vier veiligheidsinformatiekaarten die elk op een afzonderlijk moment aan de ouder worden gegeven. De kaarten zijn er voor verschillende leeftijdsfasen. Aan het begin van een fase moet de kaart uitgereikt worden door een wijkverpleegkundige of arts van het consultatiebureau. Naast de schriftelijke informatie worden de kaarten ook mondeling toegelicht. In een volgend consult kan op de kaart teruggekomen worden.
Toepassing bij etnische groepen	De interventie is niet speciaal ontwikkeld voor gezinnen met een allochtone achtergrond maar heeft wel materialen in verschillende talen. Voor allochtone ouders zijn de kaarten gebundeld in de vorm van een brochure in het Arabisch en Turks.
Onderzoek effectiviteit	Er is één Nederlandse studie in de praktijk, waarvan de resultaten de hypothese kunnen ondersteunen, dat de interventie van Veiligheidsinformatiekaarten in combinatie met mondelinge toelichting op het consultatiebureau een positief effect kunnen hebben op veiligheidsbevorderend gedrag onder ouders van

kinderen van 11-18 maanden. Omdat er geen voormeting is gedaan blijven er twijfels waaraan de effecten moeten worden toegeschreven.

Classificatie onderzoek	Deels effectief*
Status DEI	In theorie effectief.

Vaders aan zet

Doel	Vaders betrekken bij de opvoeding van hun kind.
Doelgroep	Vaders met kinderen op de basisschool.
Aanpak	Vaders aan zet is een oudercursus voor vaders met kinderen op de basisschool. Er zijn vier groepsbijeenkomsten: Wat voor opvoeder ben ik?, Tijd voor mijn kind, Communiceren met mijn kind en Leidinggeven aan mijn kind. Er wordt gewerkt met opdrachten en er is ruimte voor het uitwisselen van ervaringen. Ook krijgen de ouders doekaarten met suggesties voor praten en spelen met hun kind en informatie mee naar huis.
Toepassing bij etnische groepen	Mede ontwikkeld voor allochtone vaders maar er zijn geen aparte faciliteiten.
Onderzoek effectiviteit	Er is geen effectonderzoek voorhanden.
Status DEI	In voorbereiding.

2.4.4. Opvoedingsondersteuning specifiek voor allochtone groepen: Aanvullende interventies en methoden

Een aantal methodieken is tot nu toe niet aan bod gekomen, omdat zij niet in de databank van het NJi voorkomen. Zij zijn dus niet op hun kwaliteit beoordeeld. Deze methodieken zijn onder meer getraceerd door de telefonische interviews en via internetsites. Het gaat veelal om activiteiten die niet echt interventies genoemd kunnen worden maar wel gericht zijn op de opvoeding van allochtone kinderen. Hieronder volgt daarom een tabel met een overzicht van deze vormen van opvoedingsondersteuning en daarna een korte beschrijving. Over het bereik of de effectiviteit is niets bekend. De meeste van deze voorbeelden lijken zich te beperken tot een enkele locatie en zullen weinig bereik hebben.

Tabel 2.14 Opvoedingsondersteuning

Naam	Doelgroep	Leeftijd
Allochtone vaders	Allochtone vaders	0 - 12 jaar
Blij naar school en blij naar huis	Moeders van Marokkaanse afkomst met kinderen op de basisschool	4 - 12 jaar
Coach je kind	Ouders van Marokkaanse afkomst	0 - 16 jaar
Consultatiebureau bijeenkomsten Marokkaanse moeders	Moeders van Marokkaanse afkomst	0 - 4 jaar
De band met uw kind	Vaders van Marokkaanse afkomst	8 - 12 jaar
Mi Tesoro	Ouders van Antilliaanse origine	0 - 12 jaar
Oudercurcus van Kokumu	Met name ouders uit Curaçao	0 - 12 jaar
Opvoedondersteuning SOVEE	Allochtone ouders	0 - 12 jaar
Welkom in wereld van de basisschool.	Allochtone ouders	4 - 12 jaar

Veel interventies zijn bedoeld voor Marokkaanse en Antilliaanse ouders. De leeftijdsgroep is vrij breed en loopt steeds tot 12 jaar. Bij sommige van deze interventies wordt gewerkt met het frontliniemodel: de ondersteuning wordt gegevens door mensen uit de eigen etnische groep. Hieronder volgt een korte omschrijving van de programma's in Tabel 2.14.

Allochtone vaders

Doel Allochtone vaders in staat stellen een opbouwende rol in de opvoeding van hun kind te spelen.

Doelgroep Allochtone vaders.

Aanpak Allochtone vaders bestaat uit themabijeenkomsten over de rol van vaders bij de opvoeding van hun kinderen. Het betreft vier bijeenkomsten over: opvoeden vroeger en nu, waarden, veilig opgroeien, ontwikkeling en contact. Gekozen is voor de invalshoek van de bewustwording. Het betreft vier bijeenkomsten over: opvoeden vroeger en nu, waarden, veilig opgroeien, ontwikkeling en contact. Gekozen is voor de invalshoek van de bewustwording.

Blij naar school en blij naar huis.

Doel Bevorderen van de betrokkenheid van ouders bij school.

Doelgroep Moeders van leerlingen met een Marokkaanse achtergrond uit groep 1 t/m 8.

Aanpak De aanpak bestaat uit bijeenkomsten op school voor moeders van Marokkaanse afkomst. Er zijn drie moederbijeenkomsten: contact met school, regels en grenzen thuis & op school, en het basisschoolkind. De activiteiten zijn opgebouwd uit diverse werkvormen en zijn praktijkgericht. Ook wordt enige theorie gegeven.

Coach je kind

Doel Het vergroten van de opvoedcompetenties.

Doelgroep Ouders van Marokkaanse afkomst.

Aanpak Marokkaanse ouders ontvangen hulp om de regie over de opvoeding in eigen hand te houden, of te krijgen. Het initiatief is ontstaan doordat ouders van Marokkaanse

afkomst de stichting SIPI vroegen te helpen bij de opvoeding van hun kinderen. Deze stichting is in 2005 opgericht door enkele hoogopgeleide vrouwen met een Marokkaanse en islamitische achtergrond. Een jaar lang krijgen Marokkaanse gezinnen begeleiding van coaches. Om de twee weken komen Arabisch sprekende coaches anderhalf uur op bezoek. Zij laten de ouders met elkaar praten over hun rol in het gezin en de opvoeding van de kinderen. De ouders krijgen op eigen verzoek tips bij het opvoeden van hun kinderen.

Consultatiebureau bijeenkomsten Marokkaanse moeders

- Doel** Ondersteunen van de opvoeding.
- Doelgroep** Moeders met een Marokkaanse achtergrond.
- Aanpak** Het gaat hierbij om een serie van drie groepsactiviteiten vanuit het consultatiebureau voor moeders van Marokkaanse origine. Er wordt in groepsbijeenkomsten gepraat over het dagelijkse leven als vrouw, moeder, echtgenote en migrant. In iedere bijeenkomst staat een dagdeel centraal, uitgewerkt in een urenspeel.

De band met uw kind

- Doel** Het bieden van opvoedondersteuning aan de vaders zodat zij hun kind gericht stimuleren in het onderwijs en zodat opvoedingsvragen in een vroeg stadium worden beantwoord.
- Doelgroep** Vader van Marokkaanse afkomst met kinderen van 8 - 12 jaar.
- Aanpak** Er zijn zes groepsbijeenkomsten waarbij theorie en het uitwisselen van ervaringen worden afgewisseld. Onderwerpen zijn onder meer: de ontwikkeling van het kind, regels en grenzen en betrokkenheid bij school. Er wordt aangesloten bij de Islamitische achtergrond van de vaders.

Mi Tesoro

- Doel** Bieden van ondersteuning bij de opvoeding en integratie.
- Doelgroep** Gezinnen met een Antilliaanse achtergrond.
- Aanpak** Het betreft themapakketten om opvoedingsvragen van ouders van Antilliaanse origine bespreekbaar te maken en kennis over opvoeding en ontwikkeling van kinderen te vergroten. De vijf themapakketten bieden beroepskrachten handvatten en aanknopingspunten om groepsbijeenkomsten voor Antilliaanse ouders te organiseren. De themapakketten zijn:
Kuminsa na bo mes (Opvoeden begint bij jezelf)
Komunikashon y relashon (Werken aan een positieve relatie met je kind)
Tarea pa mayor, tokante paternidat (Ouderbetrokkenheid en -participatie)
Mi no tin miedu (Seksuele ontwikkeling en opvoeding)
Nos ke nos por (Vaderschap)

Opvoedondersteuning SOVEE

Doel	De algemene doelstelling van Opvoedondersteuning is het bieden van opvoedondersteuning aan ouders van kinderen in de leeftijd van 0 tot 12 jaar.
Doelgroep	Ouders van kinderen in de leeftijd van 0 tot 12 jaar
Aanpak	Gezinsgerichte ondersteuning, gericht op het hele gezin. De insteek is de vraag van de ouders. De precieze aanpak varieert en is afhankelijk van de vraag.
Toepassing bij etnische groepen	Binnen het team ondersteuners is er een Arabisch/Berbers-sprekende en een Turks-sprekende opvoedondersteuner. Deze kunnen worden ingezet in gezinnen met dezelfde etnische achtergrond, mits de ouders dit wensen.
Onderzoek effectiviteit	Er is geen onderzoek voorhanden.

Oudercursus van Kokumu

Doel	Ouders ondersteunen in de opvoeding zodat ze een gezonde en stabiele relatie opbouwen met hun kinderen.
Doelgroep	Vooraf gericht op ouders uit Curaçao
Aanpak	Kokumu is een woord uit het Papiamentu en staat voor samenwerken met kinderen. Kokumu heeft een programma met groepsbijeenkomsten over ouderschap. Groepen van 6 tot 10 ouders komen een half jaar lang twee keer per maand bij elkaar om ervaringen uit te wisselen over ouderschap.

Welkom in de wereld van de basisschool

Doel	Het bevorderen van het ondersteunen van het kind bij school.
Doelgroep	Allochtone ouders met een kind op de basisschool.
Aanpak	Welkom in de wereld van de basisschool bestaat uit workshops voor ouders om het leren van hun kind te ondersteunen en daarover te communiceren met school. Er is een serie workshops met onderwerpen als: verschillen tussen je eigen schooltijd en die van je kind, de ontwikkeling van je kind, hoe kun je je kind helpen, contact met school.

2.5 Inburgering en opvoedingsondersteuning

In deze paragraaf wordt een overzicht gegeven van interventies gericht op inburgering waarbij een combinatie wordt gemaakt met opvoeding c.q. ontwikkeling/onderwijs van kinderen. De voorbeelden zijn niet onderzocht op effecten en niet beoordeeld voor de Databank Effectieve Interventies; over de kwaliteit van de voorbeelden en de effecten valt dan ook niets te zeggen. Gegevens over het bereik zijn er niet.

In tabel 2.14 worden de gevonden praktijken gepresenteerd. Veel instellingen (met name de ROC's) lijken een vergelijkbaar aanbod te hebben. Opgenomen zijn de voorbeelden die landelijk verkrijgbaar zijn.

Tabel 2.15 : Inburgering en opvoeding

Naam	Doelgroep	Leeftijd
Allochtone opvoeders in de schijnwerpers	Allochtone moeders	0 - 12 jaar
Spraakmakers	Allochtone moeders	0 - 12 jaar
Taalvaardigheid, Ouderbetrokkenheid en Participatie	Allochtone ouders	0 - 16 jaar
Wat is een basisschool?	Allochtone ouders met kinderen op de basisschool	4 - 12 jaar
Voorleesvogel (onderdeel volwasseneneducatie)	Cursisten lees-/schrijfvaardigheid of NT2	0 - 12 jaar

De interventies zijn vooral gericht op moeders en bedoeld voor laagopgeleide ouders. De kinderen van de opvoeders zijn tussen 0 en 12, met uitzondering van het programma Taalvaardigheid, Ouderbetrokkenheid en Participatie dat zich op ouders met kinderen tot en met 16 jaar richt. Hieronder volgt een korte omschrijving van de programma's in Tabel 2.15.

Allochtone opvoeders in de schijnwerpers

Doel Nederlandse taalvaardigheid. Ondersteunen van allochtone vrouwen bij hun opvoedingstaak en vergroten van de ouderparticipatie op school.

Doelgroep Allochtone vrouwen.

Aanpak Allochtone opvoeders in de schijnwerpers is een combinatie van Nederlandse taallessen en opvoedingsondersteuning. Drie dagdelen per week krijgen de deelnemers les op het ROC. Twee dagdelen zijn gevuld met taallessen, respectievelijk opvoedingsthema's. Het derde dagdeel wordt gebruikt voor wisselende activiteiten: zoals een bezoek van de wijkverpleegkundige, een bezoek aan een winkel en verschillende bibliotheeklessen. Deelnemers oefenen hun taalvaardigheden door het uitvoeren van opdrachten op de school van hun kinderen: bijvoorbeeld een oudergesprek, een rapportbespreking, het mede organiseren van een activiteit op school.

Spraakmakers. Opvoeden in Nederland.

Doel Uitbreiden van de vaardigheid en kennis van de Nederlandse taal in het bijzonder het mondelinge taalgebruik, passief en actief. Tegelijkertijd maken de cursisten kennis met de wijze waarop onderwijs en opvoeden in de Nederlandse samenleving gestalte krijgen.

Doelgroep Laagopgeleide allochtone moeders met opvoedingstaken. Het gaat om moeders die al langere tijd in Nederland zijn, de zogenaamde oudkomers. De deelnemers dienen aanspreekbaar te zijn in het Nederlands en enige Nederlandse woordenschat te hebben.

Aanpak Spraakmakers is een leerlijn mondelinge taalvaardigheid voor allochtone moeders, waarbij de lesinhoud wordt gekoppeld aan ontwikkelingsopgaven van het kind en de bijbehorende opvoedingstaken van ouders. De lessen worden in het Nederlands gegeven. Er wordt vooral gebruikt gemaakt van visuele en auditieve middelen en er wordt gewerkt met praktijksituaties en praktijkopdrachten. Er zijn twee profielen: opvoeders die analfabeet of anders-alfabeet zijn en opvoeders die al enigszins lees- en schrijfvaardig zijn (NT2-niveau 1).

Taalvaardigheid, Ouderbetrokkenheid en Participatie

- Doel** Het beter verstaan en spreken van de Nederlandse taal.
Informatie krijgen over respectievelijk de voorschool (peuterspeelzaal), de basisschool en de overgang van de basisschool naar het voortgezet onderwijs.
Samen praten over de opvoeding van kinderen.
- Doelgroep** Anderstalige ouders.
- Aanpak** In de cursus Taalvaardigheid, Ouderbetrokkenheid en Participatie wordt het geven van Nederlands gekoppeld aan informatie over opvoeding en onderwijs.
Er zijn vier modules:
Spelen en leren, voor moeders en kinderen van 0 – 4 jaar.
Schooltaal, voor ouders van de basisschool.
Schooltaal, voor ouders van groep 6/7/8
Pubers

De Voorleesvogel

- Doel** Stimulering van de Nederlandse taalvaardigheid.
- Doelgroep** Cursisten lees-/schrijfvaardigheid of NT2.
- Aanpak** De Voorleesvogel bestaat naast een voorleesprogramma uit twee lesmodules voor het volwassenenonderwijs: één om te leren lezen en schrijven en één voor NT2. Hieronder de beschrijving van het onderdeel volwasseneneducatie. Er is lesmateriaal voor de cursisten en er zijn diverse handleidingen. De lessen zijn opgebouwd aan de hand van de verschillende afleveringen van de film de Voorleesvogel.

Wat is een basisschool. Ouderbetrokkenheid en taalvaardigheid

- Doel** Centraal staan het (beter) leren van de Nederlandse taal en het verwerven van kennis over het basisonderwijs met bijbehorende Nederlandse woordenschat.
- Doelgroep** Laagopgeleide allochtone ouders van kinderen op de basisschool. Het betreft analfabete NT2-cursisten en NT2-cursisten met een schoolachtergrond van maximaal 10 jaar.
- Aanpak** Wat is een basisschool is een lespakket voor het leren van de Nederlandse taal waarbij een koppeling wordt gemaakt met betrokkenheid bij de basisschool. De lessenserie is verdeeld in zeven modules: Wat is een basisschool, Klassenbezoek, Spelen, Het rapport, Gesprekken met leerkrachten en Voortgezet onderwijs. Elke module wordt afgesloten met een praktijkopdracht in de basisschool en een schriftelijke of mondelinge toets. Verder is er een module 'De volgende stap' om te kijken welke mogelijkheden en belemmeringen er voor de cursist zijn om zelf verder te leren in de volwasseneneducatie.

3 Allochtone ouders met kinderen op de basisschool

Inleiding en werkwijze

Allochtone kinderen presteren gemiddeld slechter op school dan autochtone kinderen en daarom is er al jaren speciaal beleid om deze achterstanden te voorkomen. Een veelgehoorde klacht van scholen is dat het moeilijk is om allochtone ouders ‘de school in’ te krijgen. Er is daarom veel aandacht geweest voor de rol van allochtone ouders met schoolgaande kinderen. Daarbij is van belang hoe allochtone ouders zich verhouden tot de school en op welke manier zij thuis bezig zijn met het stimuleren van de ontwikkeling van hun kinderen. Tot nu zijn de opbrengsten van deze aandacht bescheiden, omdat vaak onduidelijk is wat de resultaten van inspanningen verricht door scholen zijn. In dit hoofdstuk staan we stil bij wat er bekend is over het bevorderen van ouderbetrokkenheid van niet-westerse allochtone ouders in basisscholen. Er is gezocht naar literatuur vanaf 2002. Bij het zoeken van literatuur is gebruik gemaakt van de bibliothecaire zoeksystemen als Picarta en enkele elektronische databases van tijdschriften (zoals Sciencedirect bijvoorbeeld) en van zoeken via internet (met Google en Google wetenschap). De zoektocht richtte zich primair op onderzoeksrapportages.

We zullen eerst kort ingaan op de verschillende betekenissen van het begrip ouderbetrokkenheid. Daarna brengen we de belangrijkste bevindingen uit de gevonden literatuur naar voren.

3.1 Het begrip ouderparticipatie en ouderbetrokkenheid

De rol van ouders kan in de praktijk op verschillende manieren gestalte krijgen. In de literatuur wordt gesproken over ouderparticipatie en ouderbetrokkenheid. Vaak wordt op zijn minst gedeeltelijk hetzelfde bedoeld met deze begrippen. Er is geen algemeen gedeelde definitie van de begrippen. Dit betekent dat niet alle studies naar ouderparticipatie en of ouderbetrokkenheid dezelfde factoren voor ogen hebben. Overigens geldt deze definitiekwestie ook voor de beschrijving van projecten die scholen of organisaties uitvoeren; ook al hebben veel projecten de term ouderparticipatie of ouderbetrokkenheid in de titel, dat wil nog niet zeggen dat zij hetzelfde beogen.

Een mogelijke uitzondering is de invulling van het begrip *formele ouderparticipatie*, daarover bestaat wel overeenstemming, het gaat dan om het meedoen van ouders aan de medezeggenschap. Het helpen bij schoolreisjes of de grote schoonmaak in school, kan dan gerangschikt worden onder de *informele ouderparticipatie*. In het kader van deze studie is ouderparticipatie van minder belang.

Wij kiezen voor een invulling van het begrip ouderbetrokkenheid waarbij we twee vormen van ouderbetrokkenheid onderscheiden, namelijk ouderbetrokkenheid op school en thuis. Bij *ouderbetrokkenheid op school* gaat het om rapportbesprekingen en de gesprekken van ouders met leerkrachten over hun kinderen; de momenten waarop de ouders in school betrokkenheid tonen bij de ontwikkeling van hun kinderen. Bij *ouderbetrokkenheid thuis* gaat het om het aansluiten bij wat kinderen op school leren en meemaken. Denk aan het gesprekje met kinderen over wat er op school gebeurd is, het helpen bij oefenen met sommen en andere vormen van

ondersteuning van leeractiviteiten. Hoe meer ouders voortbouwen op wat op school gebeurt, hoe meer deze twee werelden van het kind samensmelten. Natuurlijk vereist dit dat ouders weten wat er op school wordt aangeboden en hoe het pedagogisch klimaat is. Even belangrijk is het voor school om te weten wat zich bij kinderen thuis afspeelt. Daarom is goede *communicatie tussen ouder en school* een voorwaarde voor ouderbetrokkenheid op school en thuis. In dit verband wordt recentelijk veel gesproken over partnerschap; ouders en school trekken op als partners met als gemeenschappelijk belang de optimale ontwikkeling van het kind. Een goed functionerend partnerschap kan niet ontstaan als de communicatie niet optimaal is.

3.2 Recente literatuur over communicatie en ouderbetrokkenheid

We beginnen met het bespreken van onderzoeken over communicatie tussen ouders en school. Daarna bespreken we de inzichten rond ouderbetrokkenheid op school (samen met een enkele opmerking over informele ouderparticipatie) en ten slotte rond ouderbetrokkenheid thuis. Omdat er over deze onderwerpen beleidsmatig veel initiatieven worden genomen die niet allemaal onder de noemer onderzoek te brengen zijn, besteden we tot slot kort aandacht aan een actuele intentieverklaring.

Communicatie en partnerschap tussen ouders en school

Leerkrachten geven aan moeite te hebben om goed te communiceren met allochtone ouders, dat wordt in verschillende onderzoeken naar voren gebracht (Smit en Driessen, 2002; de Weerd en Krooneman, 2002). Scholen zien de oorzaak hiervoor vooral in de taalproblemen van sommige allochtone ouders en in de cultuurverschillen. Uit verschillende onderzoeken blijkt echter dat er veel andere zaken meespelen. Er is veelal niet veel tijd voor gesprekken met ouders, de standaard 10-minuten gesprekjes zijn te kort (Booijink, 2007) en allochtone ouders zijn vaak niet gewend op informele momenten met leraren in gesprek te gaan (Jepma, 2005). Er wordt dus weinig gecommuniceerd. Veelal blijft het uitwisselen van informatie vrij eenzijdig, de meeste communicatie gaat over resultaten op school. Overigens betekent dit niet dat allochtone ouders erg ontevreden zijn over de leerkrachten en de informatie die men krijgt van school (Booijink, 2007).

Niet alleen komen er te weinig gesprekken tussen ouders en school tot stand, men weet vaak niet wat men van elkaar kan verwachten of waar de verantwoordelijkheden liggen. Hier ligt ten dele aan ten grondslag dat scholen vaak niet helder voor ogen hebben wat zij willen van, en met ouders. Er is op die scholen geen goed beleid of richtinggevende visie (Smit en Driessen, 2002). Veel allochtone ouders laten het afweten als zij niet duidelijk weten wat er van hen verwacht wordt. Onduidelijkheid leidt dan tot passiviteit (Smit, Driessen en Doesborgh, 2005).

Een andere reden waarom het contact tussen ouders en scholen niet goed op gang komt kan gelegen zijn in de beeldvorming. Bij een aantal scholen wordt een negatieve beeldvorming over ouders geconstateerd. De verwachtingen zijn te negatief. Op sommige scholen en - dan vooral op zwarte scholen - verwacht men niets (meer) van allochtone ouders (Booijink, 2007). In een casestudy van de Ruiter, de Graaf en Maier (2006) wordt een erg negatief beeld geschetst van

de scholen, zij gaan zo sterk uit van tekorten bij ouders dat zij deze negatieve verwachtingen niet kunnen overstijgen, zelfs niet als zij de intentie hebben het contact met ouders te verbeteren. De auteurs wijzen er op dat op die manier de tekortkoming van allochtone ouders door de school wordt gereproduceerd. In het meest recente ITS rapport (Smit, Driessen, Sluiter en Brus, 2007) wordt gevonden dat allochtone achterstandsscholen ouders minder als partner zien omdat zij niet op gelijkwaardig niveau met de school kunnen communiceren. In onderzoek waar verschillende scholen worden vergeleken ontstaat zicht op redenen waarom sommige scholen wel succes hebben bij het opbouwen en onderhouden van de contacten met allochtone ouders. Deze scholen hebben met elkaar gemeen dat zij een open houding hebben en de ouders vanuit een positieve insteek benaderen. Een hardere opstelling richting immigranten levert veel minder op (Jepma 2005, Denessen, Bakker en Gierveld, 2007).

Er mag echter geen misverstand over bestaan dat scholen graag een goede relatie met ouders willen en hechten aan goed partnerschap (van Daal, Broenink, Kromontono en Tabibian, 2002; Jepma, 2005). Tegelijkertijd blijkt die intentie geen garantie te zijn. Soms vullen scholen partnerschap eenzijdig in. Zij willen zich graag bemoeien met de ouders en de thuissituatie, maar staan niet open voor de mening van ouders over het pedagogisch klimaat op de school zelf (Jepma, 2005). Veel onderzoeksrapporten pleiten derhalve voor een concreet vormgeven van partnerschap (waartoe verplicht de school zich en waartoe de ouders) eventueel in de vorm van een contract (Smit, Driessen en Doesborgh, 2005). Verplichtingen voor ouders (en scholen) kunnen daarin vastgelegd worden. Sommige scholen verplichten ouders tot het ophalen van de rapporten zodat leerkrachten in ieder geval op dat moment met de ouders in contact komen (de Weerd en Krooneman, 2002).

Communiceren met ouders, afkomstig uit een grote diversiteit aan achtergronden, is complex en ingewikkeld. Smit en Driessen (2002) en Jepma (2005) pleiten er daarom voor dat de initiële opleidingen hier meer aandacht aan besteden. Bovendien zou het helpen als het personeelsbestand van de scholen meer divers samengesteld was.

Ouderbetrokkenheid op school

Scholen willen ouders graag 'in de school' maar wat die ouders precies moeten doen is niet altijd even duidelijk. Uit vrijwel alle in dit hoofdstuk besproken onderzoeken komt naar voren dat de meeste scholen hierover geen beleid op papier hebben. En de onderwijskansenscholen (veelal de scholen met veel allochtone leerlingen) zijn er nog het minst mee bezig (van de Weerd en Krooneman, 2002). Het gevolg van het ontbreken van beleid is dat er geen concrete doelen zijn waarover binnen een school consensus is en waarvan men kan nagaan of ze bereikt zijn. Ondanks het ontbreken van beleid zijn heel veel scholen actief bezig om de ouderbetrokkenheid op school te verhogen. Helaas is het inderdaad voor scholen zelf vaak onduidelijk wat hun inspanningen om ouders te betrekken opleveren (van Daal, Broenink, Kromontono en Tabibian, 2002). In een evaluatie van projecten op zeven Amsterdamse scholen werden de opbrengsten wel duidelijk (Veen en van Daalen, 2007). De betrokken scholen werkten veelal met oudercontactpersonen en met het aanbieden van taallessen en themabijeenkomsten rondom opvoeding. Er kwamen voldoende ouders op de activiteiten af en de inspanningen hadden gunstige effecten. Ouders leerden bijvoorbeeld te praten over problemen die ze ervaren. Het bleef moeilijk om alleenstaande ouders en vaders in beeld te

krijgen. De auteurs wijzen er op dat het van belang is voor ogen te houden dat activiteiten voor ouders bij voorkeur direct ten goede komen aan de ontwikkeling van hun kinderen. Bij taallessen is die link duidelijk, bij koffieochtenden op school is dat wellicht minder vanzelfsprekend. Ook ander onderzoek laat zien dat het wel lukt om allochtone ouders bij informele activiteiten te betrekken (informele ouderparticipatie) maar dat het vaak activiteiten betreft (helpen met schoonmaken) waar geen directe meerwaarde in zit voor de ontwikkeling van de kinderen (Jepma 2005).

Als scholen activiteiten organiseren om ouders in de school te krijgen (letterlijk) stuiten zij soms op een bijkomend probleem. De kans bestaat dat een allochtone groep getalsmatig overheerst, met vaak als gevolg dat andere groepen (en autochtonen) wegblijven. Scholen moeten soms hard hun best doen om dit te voorkomen. In veel situaties wordt vanuit vanzelfsprekendheid de multiculturele aanpak voorgestaan. Niet alle allochtonen zijn er echter klaar voor (Sennef, Evers en Ercan-Demir, 2008). Vooral homogene activiteiten die gestart worden door zelforganisaties (met Turkse organisaties als voorlopers) bloeien op en bieden een goed startpunt. Moeilijk bereikbare ouders kunnen bereikt worden via een contactouder van de eigen groep. Als ouders de eerste stap gezet hebben kan na een tijd het etnisch homogene karakter vaak wel verdwijnen (Sennef, Evers en Ercan-Demir, 2008).

Ouderbetrokkenheid thuis

Onbekendheid met het Nederlandse onderwijs en cultuurverschillen kunnen allochtonen belemmeren bij het uitoefenen van ouderbetrokkenheid thuis. In welke mate deze cultuurverschillen een rol spelen verschilt ten eerste tussen de verschillende groepen allochtonen en ten tweede tussen ouders met een verschillend opleidingsniveau. Veel auteurs benadrukken dan ook dat allochtone ouders niet als homogene groep benaderd moeten worden, gezien de grote diversiteit aan opvattingen (Smit en Driessen 2002). Toch kan gezegd worden dat in het algemeen allochtonen van hun kinderen gehoorzaamheid verwachten en van school autoriteit en prestatiegerichtheid. Hierdoor kan een kloof ontstaan tussen het klimaat thuis en dat op school, waar de nadruk juist ligt op zelfstandigheid en mondigheid (Smit en Driessen 2002). Veel allochtone ouders zullen de school niet snel tegenspreken, de leraar heeft gezag en weet wat goed is. Mogelijk wordt deze bescheidenheid soms voor desinteresse aangezien. Het is genoegzaam bekend dat allochtone ouders het belangrijk vinden dat hun kinderen een hoog onderwijsniveau bereiken en dat zij juist erg ambitieus zijn (hoewel soms niet realistisch) (Herweijer en Vogels, 2004). Een kleine groep ouders is echt onwillig (of onmachtig). Smit, Driessen, Sluiter en Brus (2007) stellen vast dat sommige ouders duidelijk aangeven dat zij zich niet verantwoordelijk voelen om thuis iets bij te dragen aan ontwikkelingskansen.

Hoe kunnen scholen ouderbetrokkenheid thuis stimuleren? Er is in het algemeen een ontwikkeling gaande waarin scholen steeds meer eisen stellen aan ouders en steeds meer invloed willen op wat er achter de voordeur gebeurt. Ouders worden nadrukkelijker aangesproken op hun verantwoordelijkheden (Herweijer en Vogels, 2004). Dat wil niet zeggen dat scholen een actieve rol gaan spelen in het bevorderen van ouderbetrokkenheid thuis. In het onderzoek van van Daal, Broenink, Kromontono en Tabibian (2002) bleek dat scholen ouderbetrokkenheid thuis belangrijk vinden maar ook vinden dat de bevordering er van niet hun

verantwoordelijkheid is. Men vindt dat betrokkenheid bij de opvoeding al voor de schoolleeftijd bevorderd moet worden door de consultatiebureaus (Van Daal, Broenink, Kromontono en Tabibian, 2002). Soms bieden scholen met veel allochtone leerlingen ouders de mogelijkheid aan om opvoedingsondersteunende programma's te volgen bij extern partijen zoals ROC's. Het is echter niet duidelijk wat het effect daarvan is en hoeveel ouders zich daadwerkelijk melden bij de programma's (De Weerd en Krooneman, 2002). Nieuwer onderzoek onder honderden scholen laat zien dat scholen proberen allochtone ouders uit een laag milieu te stimuleren tot voorlezen aan hun kind, spelen met hun kind en het bezoeken van de bibliotheek (Smit, Driessen, Sluiter en Brus, 2007). Voorgelezen worden en leesvaardigheid heeft een positieve invloed op de taalontwikkeling, dus van dergelijke initiatieven zou een positief effect verwacht mogen worden. Het combineren van ontwikkelingstimulering op school en thuis (en dus van centrumgerichte met ontwikkelingsgerichte programma's) heeft bij jonge kinderen een bewezen positief effect op cognitieve ontwikkeling (Blok, Fukink, Gebhardt en Leseman, 2005).

Beleidsinitiatieven

In 2005 is een intentieverklaring School-ouder betrokkenheid getekend, op initiatief van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. De intentieverklaring bevat plannen over het aanleggen van databanken met good practices en methodieken en het oprichten van een informatiepunt voor ouders. Inmiddels zijn er een aantal zaken bereikt. Er is een platform allochtone ouders (bij Forum) dat actief is in het beleggen van informatieve bijeenkomsten. De database met good practices zullen op een website van het ouderplatform worden geplaatst (Platform allochtone ouders en onderwijs: www.paoo.nl). De werkgroep ouderbetrokkenheid die was ingesteld naar aanleiding van de intentieverklaring, heeft in 2007 een overzichtelijke publicatie opgeleverd (Flengete) waar aandacht is voor de literatuur over deze thema's en welke vooral veel handreikingen voor scholen bevat.

3.3 Conclusies over de literatuurstudie

Uit de literatuurstudie komt ouderbetrokkenheid sterk naar voren als een veelbesproken thema, maar er is helaas weinig onderzoek dat de effecten van interventies of programma's gericht op het vergroten van ouderbetrokkenheid in kaart brengt. Veel van het hier besproken onderzoek heeft een inventariserend karakter: scholen worden ondervraagd naar hun plannen op het terrein van ouderbetrokkenheid, of aan ouders wordt gevraagd wat zij vinden van de school. Het is daardoor lastig om conclusies te trekken over factoren die gegarandeerd een positief effect op ouderbetrokkenheid hebben. De kennis die er is leidt wel tot een aantal conclusies en mogelijke richtlijnen rond communicatie en ouderbetrokkenheid op school en thuis.

Communicatie met ouders wordt door scholen belangrijk gevonden; scholen willen graag een goed contact met ouders en proberen een vorm van partnerschap te bereiken. Maar bij sommige scholen treden lage verwachtingen of negatieve ervaringen teveel op de voorgrond en verwacht men op voorhand nauwelijks iets van allochtone ouders. Vooral zwarte scholen hebben moeite om ouders als serieuze gesprekspartners te benaderen en lijken het soms een beetje op te geven. Toch spreken de resultaten van de studie van Smit, Driessen, Sluiter en Brus uit 2007 van scholen met achterstandsleerlingen die een inhaalslag gemaakt hebben: zij hebben een visie

op papier, hebben als doel het verbeteren van de relatie met ouders en gaan daarbij te werk met oog voor culturele verschillen. Dat blijkt nodig, want een negatieve of harde benadering werkt niet; scholen die zich verdiepen in de achtergrond en wensen van hun ouders en hen positief benaderen maken meer kans op succes. Een gestandaardiseerde aanpak zal niet werken; elke situatie vraagt om een aanpak op maat. Scholen met veel allochtone leerlingen balanceren hier tussen de multi-etnische en multiculturele samenstelling van hun ouderpopulatie en de wens van sommige groepen (allochtonen en autochtonen) om in de - veilige en qua taal praktische - eigen kring te verkeren. Een benadering op maat is mooi en levert vaak veel op, maar het moet wel werkbaar zijn.

De toon van 'de ouders willen niet' wordt behoorlijk genuanceerd. Allochtone ouders zijn vaak erg ambitieus en zeker geïnteresseerd. Alleen ontberen veel van hen kennis over het onderwijssysteem in Nederland, tonen zij hun interesse minder actief naar leerkrachten toe en richten zij zich tot slot inhoudelijk ook op andere aspecten dan de leerkrachten. Natuurlijk is er een groep ouders die zich zelf actiever op zou moeten stellen. Het duidelijk uitspreken van verwachtingen naar ouders kan helpen. Scholen moeten daarvoor wel zelf heldere doelstellingen formuleren: wat wil men nu precies bereiken met ouderbetrokkenheid (zie ook Broekhof, 2006), welke visie op ouders heeft men? Het formuleren van doelen is belangrijk omdat dat evaluatie mogelijk maakt. Er moet voor gewaakt worden dat activiteiten bij voorkeur de ontwikkeling van kinderen ten goede komt, en niet alleen de ouders faciliteert (gezellige koffieochtenden) of de school (helpen met schoonmaken).

Het aspect ouderbetrokkenheid thuis – en het vergroten daarvan - is in Nederland het minst onderzocht. Hoewel het vaak naar voren wordt gebracht als belangrijk (Bordewijk, Dries, Harkink en Visser, 2007) komen de resultaten om het bewijs van dat belang te leveren vooral uit het buitenland. Daar komt uit naar voren dat ouderbetrokkenheid thuis van groot belang is voor de leerprestaties van kinderen en zelfs meer effect heeft dan wat ouders op school doen. In hoofdstuk 2 zijn enkele gezinsgerichte ontwikkelingsprogramma's beschreven die zich juist op dit terrein begeven (paragraaf 2.3). Maar deze programma's bestrijken vaak alleen het begin van de basisschool. De deelname eraan is teruggelopen, sinds de rijksoverheid heeft bepaald dat alleen centrumgerichte VVE-programma's bekostigd kunnen worden uit het gemeentelijke VVE-budget. Het beeld dat uit de literatuurstudie naar voren komt is dat scholen zich nog maar aarzelend begeven op het terrein van het stimuleren van ontwikkeling of opvoedingsondersteuning. Gezien de vele interventies in voorbereiding (zie ook de paragrafen 2.3 en 2.4) zal er op korte termijn hopelijk meer kennis worden vergaard over de effectiviteit van gezinsgerichte ontwikkelingsprogramma's. Bij de nieuwere programma's zal een belangrijke bijdrage kunnen komen van organisaties van allochtonen, waar men de achterban erg stimuleert om actief bezig te zijn met het onderwijs dat hun kinderen genieten. Behalve de vele initiatieven en het verzamelen van good practices zal het nodig zijn om meer effectiviteitonderzoek naar het bevorderen van ouderbetrokkenheid uit te voeren. Zodat in de toekomst niet alleen interessante initiatieven kunnen worden getoond maar er ook betrouwbare uitspraken over het bereik en de effecten op ontwikkeling en prestaties van de kinderen kunnen worden gedaan.

4 Conclusies en aanbevelingen

4.1 Conclusies over het huidige aanbod

De aanwezige kennis over interventies voor ontwikkelingsstimulering en opvoedingsondersteuning van allochtone kinderen en hun ouders is tamelijk versnipperd. Er zijn veel programma's bekend bij de databank maar gegevens over kwaliteit, bereik en effectiviteit zijn schaars. We geven in deze paragraaf de resultaten van de inventarisatie kort per thema weer, vergezeld van enkele tabellen om de inzichtelijkheid te vergroten. Hierna volgen een aantal conclusies over lacunes in het aanbod en tot slot formuleren we enkele aanbevelingen.

Instellingsgerichte ontwikkelingsstimulering

Het aanbod in het thema instellingsgerichte ontwikkelingsstimulering bevat een aantal erkende goede programma's (de programma's Kaleidoscoop, Piramide, Startblokken en Basisontwikkeling, allemaal programma's voor Voor- en Vroegschoolse Educatie). De meeste programma's zijn bedoeld voor de VVE-leeftijdsgroep: kinderen van 2 tot 6 jaar. Slechts één erkend programma (Sporen) is ook gericht op nog jongere kinderen. Voor de leeftijd vanaf 6 jaar zijn er vrijwel geen programma's, maar het is de vraag of we dat als lacune moeten zien. De kinderen in deze leeftijd gaan immers naar de basisschool. Het blijft echter wel van belang dat scholen de ontwikkelingsstimulering intensief doorzetten.

In tabel 4.1 is op een rij gezet hoeveel van de besproken interventies rond instellingsgerichte ontwikkelingsstimulering bepaalde kenmerken vertonen.

Tabel 4.1 Kenmerken van interventies gericht op instellingsgerichte ontwikkelingsstimulering (totaal 19 interventies)

	Aantal erkende interventies	Aantal vooralsnog niet erkende interventies	Aantal interventies in voorbereiding
Toegesneden op allochtonen			
Aantal interventies niet gericht op allochtonen	–	1	–
Aantal interventies (mede) gericht op allochtonen (en met materiaal of methodiek voor allochtonen)	6 (3)	6(3)	6 (1)
Totaal	6	7	6
Leeftijd van de doelgroep			
Aantal interventies gericht op jonge kinderen (0-6 jaar)	6	6	3
Aantal interventies gericht op oude kinderen (vanaf 7 jaar)	–	1	–
Aantal interventies gericht op een brede leeftijdsgroep (jong en oud)	–	–	3
Totaal	6	7	6

Bij de programma's die nog 'in voorbereiding' zijn (6 van de 19), valt op dat er drie programma's zijn die kinderen tot 12 jaar als doelgroep hebben, terwijl veel andere

programma's bedoeld zijn voor de doelgroep 0-6 jarigen. De programma's zijn over het algemeen gericht op achterstandsgroepen, zowel autochtoon als allochtoon. Het feit dat interventies mede gericht zijn op allochtonen betekent op zich niet veel meer dan dat allochtonen (deel van) de doelgroep zijn. Het zegt niets over of programma's aansluiten bij deze doelgroepen door bijvoorbeeld te werken met materiaal of methoden gericht op allochtonen.

Er is onderzoek gedaan naar de effectiviteit van enkele interventies en de resultaten zijn (gematigd) positief (het gaat om Kaleidoscoop, Piramide en Startblokken/Basisontwikkeling). De aanwezigheid van dergelijk onderzoek steekt gunstig af in vergelijking met andere programma's, maar dat laat onverlet dat de kwaliteit van sommige onderzoeken nog verbeterd kan worden.

Over het bereik van de programma's is nauwelijks iets te zeggen. Van de vermelde erkende programma's is alleen bekend dat zij in veel gemeenten uitgevoerd worden, maar er zijn helaas geen cijfers beschikbaar over het bereik per programma's onder kinderen uit de VVE-doelgroep (dat wil zeggen kinderen van ouders met een laag opleidingsniveau) en het bereik per allochtone groep.

Gezinsgerichte ontwikkelingsstimulering

Wat betreft de programma's voor gezinsgerichte ontwikkelingsstimulering, deze zijn net als instellingsgerichte programma's gericht op het vergroten van onderwijskansen van kinderen door de ouders kennis en vaardigheden aan te reiken om de ontwikkeling van hun kinderen te stimuleren. Het verschil is dat deze interventies in het gezin plaatsvinden en meer gericht zijn op ouders.

In tabel 4.2 is te zien dat de interventies doorgaans wel materialen of methodieken voor allochtone gezinnen bevatten.

Tabel 4.2 Kenmerken van interventies gericht op gezinsgerichte ontwikkelingsstimulering (totaal 16 interventies)

	Aantal erkende interventies	Aantal vooralsnog niet erkende interventies	Aantal interventies in voorbereiding
Toegesneden op allochtonen			
Aantal interventies niet gericht op allochtonen	–	–	–
Aantal interventies (mede) gericht op allochtonen (en met materiaal of methodiek voor allochtonen)	6 (5)	4 (4)	6 (5)
Totaal	6	4	6
Leeftijd van de doelgroep			
Aantal interventies gericht op jonge kinderen (0-6 jaar)	5	4	3
Aantal interventies gericht op oude kinderen (vanaf 7 jaar)	1	–	–
Aantal interventies gericht op een brede leeftijdsgroep (jong en oud)	–	–	3
Totaal	6	4	6

Net als de instellingsgerichte programma's zijn de meeste van deze programma's bedoeld voor jonge kinderen, tot en met 6 jaar. Voor oudere kinderen is er weinig. Anders dan bij de instellingsgerichte ontwikkelingsstimulering beschouwen we dit wel als een lacune. Uit het onderzoek naar ouderbetrokkenheid weten we dat juist de ouderbetrokkenheid thuis effectief kan zijn, maar dat dit vanuit de school lang niet altijd wordt gestimuleerd. Mogelijk zou het bestaan van programma's voor ontwikkelingsstimulering van oudere kinderen scholen stimuleren deze te gaan gebruiken.

Zes van de interventies zijn door de databank erkend, vijf daarvan zijn op effecten onderzocht, waarbij het onderzoek naar Opstap en Overstap kwalitatief heel goed is. Beide programma's zijn deels effectief gebleken.

De programma's voor gezinsgerichte ontwikkelingsstimulering worden op kleine schaal toegepast. De Stapprogramma's zijn een tijd lang goed gemonitord. Daaruit bleek dat de deelname terugliep toen er meer VVE-programma's (programma's op peuterscholen en de jongste groepen van de basisschool) werden uitgevoerd. De grootste groep deelnemers bestaat uit Turkse kinderen.

Opvoedingsondersteuning

Er zijn tien erkende interventies voor opvoedingsondersteuning. Deze interventies zijn gericht op het vergroten van competenties van ouders als opvoeders en op het bieden van voorlichting en praktische hulp bij de verzorging en opvoeding van kinderen. Veel interventies starten op vroege leeftijd, sommige zijn gericht op kinderen tot 18 jaar.

In tabel 4.3 staat nog eens op een rij hoeveel interventies voor opvoedingsondersteuning bepaalde kenmerken hebben.

Tabel 4.3 Kenmerken van interventies gericht op opvoedingsondersteuning (totaal 23 interventies)

	Aantal erkende interventies	Aantal vooralsnog niet erkende interventies	Aantal interventies in voorbereiding
Toegesneden op allochtonen			
Aantal interventies niet gericht op allochtonen	6	4	2
Aantal interventies (mede) gericht op allochtonen (en met materiaal of methodiek voor allochtonen)	4	4 (2)	3 (2)
Totaal	10	8	5
Leeftijd van de doelgroep			
Aantal interventies gericht op jonge kinderen (0-6 jaar)	5	4	1
Aantal interventies gericht op oude kinderen (vanaf 7 jaar)	–	–	1
Aantal interventies gericht op een brede leeftijdsgroep (jong en oud)	5	4	3
Totaal	10	8	5

Anders dan bij de programma's voor ontwikkelingsstimulering, zijn er slechts weinig programma's die speciaal op allochtone kinderen gericht zijn. Voor de basisschoolleeftijd voldoet alleen 'Opvoeden & zo' aan dat criterium. Interventies voor allochtonen zijn meestal niet op hun effectiviteit onderzocht. Ongeveer de helft van de programma's is bedoeld voor jonge kinderen (0-6 jaar), de andere helft voor een brede leeftijdsgroep.

Voor informatie over het bereik van de interventies moeten we ons richten op gegevens van opvoedbureaus (andere informatie is er niet) en daaruit blijkt dat er maar weinig allochtone ouders gebruik maken van deze bureaus, maar dat het gebruik groter is als er contactpersonen zijn uit het eigen taal en cultuurgebied.

Inburgering

Tot slot de resultaten van de inventarisatie van interventies over inburgering en opvoedingsondersteuning (niet uit de databank afkomstig). Er is een aanbod op ROC's aan inburgeringprogramma's die aandacht besteden aan opvoedingsondersteuning, vaak in combinatie met een NT2-cursus. De programma's zijn vooral gericht op vrouwen die alleen opvoeden en/of op laagopgeleide en soms analfabete ouders. In tabel 4.4 is te zien dat de interventies allemaal gericht zijn op een brede leeftijdsgroep kinderen en dat is een gevolg van het feit dat de interventies in principe voor volwassenen bedoeld zijn (de leeftijd van de kinderen is geen selectiecriterium).

Tabel 4.4 Kenmerken van interventies vanuit inburgering (totaal 5 interventies)

	Aantal
Toegesneden op allochtonen	
Aantal interventies niet gericht op allochtonen	–
Aantal interventies (mede) gericht op allochtonen (en met materiaal of methodiek voor allochtonen)	5(5)
Totaal	5
Leeftijd van de doelgroep	
Aantal interventies gericht op jonge kinderen (0-6 jaar)	–
Aantal interventies gericht op oude kinderen (vanaf 7 jaar)	–
Aantal interventies gericht op een brede leeftijdsgroep (jong en oud)	5
Totaal	5

Er is helaas geen onderzoek bekend naar het bereik of de effectiviteit van deze programma's.

Onderzoeksliteratuur over ouderbetrokkenheid

Door het uitvoeren van een literatuurstudie hebben we in beeld gebracht wat er bekend is over het vergroten van ouderbetrokkenheid van ouders met kinderen op de basisschool. We richtten ons daarbij vooral op literatuur over ouderbetrokkenheid op school en thuis. Ten eerste moeten we wederom constateren dat er weinig onderzoek is dat de effecten van interventies of programma's gericht op het vergroten van ouderbetrokkenheid in kaart brengt. De kennis die er is wijst erop dat veel scholen nog een inhaalslag te maken hebben als het gaat om het concretiseren van hun visies en beleid ten aanzien van ouderbetrokkenheid. Het is belangrijk dat zij zich in de ouders verdiepen en een open positieve houding aannemen: een harde opstelling is niet vruchtbaar. Over het algemeen zijn allochtone ouders geïnteresseerd in de voortgang van hun kinderen op school. Zij horen echter graag expliciet wat de school van hen verwacht. Voor het stimuleren van de ouderbetrokkenheid thuis kan gebruik gemaakt worden van de programma's die in dit rapport zijn besproken onder 'gezinsgerichte ontwikkelingsstimulering'. De rol van de school hierbij is nauwelijks onderzocht en het stimuleren van ontwikkeling door ouders vaardigheden bij te brengen om hun kind thuis te ondersteunen en stimuleren is een weg die scholen nog maar schoorvoetend inslaan.

Niet alle scholen zien het als hun taak omdat het teveel 'bemoeienis achter de voordeur' zou betreffen. Toch is hier in de toekomst heel waarschijnlijk de meeste winst te behalen, uit buitenlands onderzoek blijkt dat ouderbetrokkenheid thuis een positieve bijdrage kan leveren aan schoolprestaties. Vooral programma's die een centrumgerichte en een gezinsgerichte aanpak combineren, blijken succesvol. De school hoeft dit niet alleen te doen; het ligt voor de hand om samenwerking te zoeken met gespecialiseerde welzijnsinstellingen, die ervaren zijn in de begeleiding van ouders.

Lacunes in aanbod op een rij

Het geheel aan interventies en literatuur overziend kunnen de volgende lacunes in het aanbod vastgesteld worden.

- Niet bij alle interventies die mede zijn gericht op allochtonen zijn methoden of materialen beschikbaar speciaal voor allochtone groepen.
- Er is weinig aanbod voor kinderen van 0 tot 2 jaar, vooral op het gebied van centrumgerichte ontwikkelingsstimulering. Voor gezinsgerichte stimulering voor 0-2 jarigen is er wel aanbod, maar hiervan wordt weinig gebruik gemaakt. Ook voor kinderen in de leeftijd van 7 tot 12 jaar is het aanbod aan ontwikkelingsstimulering beperkt.
- Veel interventies zijn gebrekkig onderbouwd (niet gebaseerd op theorie).
- Basisscholen houden zich nog maar weinig bezig met het bevorderen van ouderbetrokkenheid thuis.

Gaat het om de kennis over het bereik en de effectiviteit van het aanbod dan is de conclusie duidelijk:

- Of allochtonen bereikt worden met de interventies wordt niet of nauwelijks bijgehouden, monitoring ontbreekt.
- Er is weinig kwalitatief goed onderzoek naar de effectiviteit van interventies waardoor uitspraken over effecten niet goed mogelijk zijn.
- De effecten die gemeten zijn gelden voor alle kinderen en niet specifiek voor allochtone kinderen (met uitzondering van Opstap en Overstap).

Culturele gerichtheid van interventies³

In de databank wordt aangegeven of er speciale faciliteiten zijn voor etnische groepen. Dat is slechts bij enkele interventies het geval. Het feit dat een programma materiaal heeft voor allochtonen betekent vaak dat het materiaal in verschillende talen wordt aangeboden. Het betekent niet dat de interventie op enige manier rekening houdt met de cultuur van allochtonen. Bij een interventie waar de methodiek speciaal is op- of bijgesteld voor allochtonen of als wordt gewerkt met allochtone intermediairs zal dat vermoedelijk meer het geval zijn. In welke mate dat dan gebeurt is niet terug te vinden in de NJi databank.

De mate van 'cultuurgerichtheid' van interventies staat wel in de belangstelling. Er is een begin gemaakt met een interculturele meetladder. Bij het uittesten van deze meetladder is gebleken dat gebruik tot nadenken stemt (bij uitvoerders en ontwikkelaars van interventies) maar dat het nog verdere afstemming en onderzoek vraagt om de meetladder in te zetten als screeningsinstrument. Verwacht wordt dat het Verwey-Jonker Instituut in maart 2009 de publicatie 'Meetladder Diversiteit Interventies' uitbrengt. Over de vraag of en hoe deze meetladder in de toekomst geïncorporeerd kan worden in bestaande systematiek wordt momenteel nagedacht.

³ Met dank aan Suzanne Tan en Trees Pels

4.2 Aanbevelingen

Het aanbod is groot, maar bevat wel lacunes. Veel interventies richten zich op een bepaalde fase in de ontwikkeling, maar als het gaat om optimale schoolloopbanen zou het lonen om kinderen met laagopgeleide ouders langdurig te volgen en om hun ontwikkeling te stimuleren. De belangrijkste lacunes zijn: a) gezinsgerichte ondersteuning voor gezinnen met kinderen tussen 6 en 12 jaar b) opvoedingsondersteuning die speciaal geschikt is voor allochtone gezinnen met kinderen in de basisschoolleeftijd.

Allochtone zelforganisaties zijn erg actief bezig met het initiëren van programma's en het verzamelen van kennis. Deze interventies komen vaak niet in de databank omdat een theoretische onderbouwing ontbreekt. Een goede suggestie lijkt ons daarom om organisaties te ondersteunen bij het verder ontwikkelen van hun interventies. Bijkomend voordeel is dat de moeizaam bereikbare groepen onder de allochtonen het meest effectief bereikt kunnen worden door medewerkers uit de eigen groep in te zetten.

Allochtonen worden te vaak als één groep benaderd, terwijl de verschillen onderling te groot zijn om een dergelijke aanpak te rechtvaardigen. Er zijn veel hoger opgeleide allochtonen die geen speciale benadering meer nodig hebben. Een aanpak op maat waarbij behoeften geïnventariseerd worden is dus altijd zinvol.

In de afgelopen jaren is de opvatting gemeengoed geweest dat alles in het Nederlands moet en er geen onderscheid gemaakt moet worden naar taal en cultuur. Het is heel doeltreffend om laagopgeleide allochtonen die het Nederlands nog niet goed beheersen in hun eigen taal en vanuit hun eigen cultuur te benaderen (ook wel de frontlinie benadering genoemd). Vooral als het gaat om praten over opvoeding, een onderwerp dat zich niet leent om te bespreken in vreemde taal. De Meetladder Diversiteit Interventies die momenteel ontwikkeld wordt zou kunnen helpen bij het screenen van interventies op het vermogen bruggen te bouwen over mogelijke cultuurkloven.

Bij de inventarisatie zijn verscheidene programma's aangetroffen waarbij een koppeling wordt gemaakt tussen een inburgeringstraject en de opvoeding c.q. ontwikkeling/onderwijs van kinderen. Deze worden door ROC's aangeboden; een vijftal is landelijk verkrijgbaar. De interventies zijn meestal bedoeld voor ouders van kinderen in de leeftijd van 0 tot 12 jaar. Helaas is er geen onderzoek bekend naar de effectiviteit, waarop aanbevelingen gebaseerd zouden kunnen worden. Het verdient aanbeveling om van de interventies die landelijk verkrijgbaar zijn, na te gaan in hoeverre ze worden gebruikt en wat de ervaringen hiermee zijn.

Het is nog onvoldoende mogelijk om op basis van gegevens over effectiviteit en bereik suggesties te doen over effectieve programma's die kunnen worden ingezet. Hierin zou verandering kunnen komen als er geïnvesteerd wordt in kwalitatief goed effectiviteitsonderzoek en er meer langdurig gemonitord wordt.

Bronnen

Beers, (2008) Het Opvoedbureau in Utrecht: cliënttevredenheid en empowerment binnen opvoedingsondersteuning. Universiteit Utrecht

H. Blok, R. G. Fukkink, E. C. Gebhardt, P. P. M. Leseman, 'The relevance of delivery mode and other programme characteristics for the effectiveness of early childhood intervention'. *International Journal of Behavioral Development*, Volume 29, Number 1 / January 2005, p. 35-47

Booijink, M (2007) Terug naar de basis. Communicatie tussen leerkrachten en allochtone ouders in het primair onderwijs. Onderzoeksrapport. Den Bosch: KPC

Bordewijk, A., Dries, H., Harkink, M. en Visser, E. (2007). Ouderbetrokkenheid thuis: sleutel tot schoolsucces. Over de invloed van ouders op het schoolsucces van hun kind en de rol van (voor)schoolse voorzieningen. Velp: Spectrum, Centrum voor maatschappelijke ontwikkeling Gelderland

Broekhof, K. (2006). Ouderbetrokkenheid, waarom eigenlijk? *Didaktief*, 7, pag. 8-9

Denessen, E. , Bakker, J. en Gierveld, M. (2007). Multi-ethnic schools' parental involvement polices and practices *The School Community Journal*, Vol. 17, No. 2

De Ruiter, D. W., de Graaf en Maier, R. (2006). Contacten met allochtone ouders op zwarte basisscholen: de invloed van beeldvorming. *Migrantenstudies 2006-3*, p. 116-132

De Weerd en Krooneman, M. (2002). Ouderbetrokkenheid in het primair onderwijs in Rotterdam. Rotterdam: Regioplan

Flengte, E. (2007). Ouderbetrokkenheid bij school ontstaat niet vanzelf. Een inventarisatie van de behoefte aan dienstverlening van de school en van onderwijsorganisaties aan de ouders. Den Haag: Ministerie van OcnW

Herweijer, L. en Vogels, R. (2004). Ouders over opvoeding en onderwijs. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau

Jepma, IJ. (2005). Partners in onderwijs en opvoeding. Amsterdam: Eduquality/Schepers Van Severter

Jepma IJ., Kooiman P. en A. L. van der Vegt (2007)
Landelijke Monitor VVE. 1e meting voorjaar 2007. Utrecht: Sardes

Ligtermoet I., en Pennings T. (2006)
Registratie van opvoedingsondersteuning ROTS. Cijfers 2002 – 2005. Utrecht: NIZW

Nederlands jeugdinstuut (2008). Databank Effectieve jeugdinterventies.
www.jeugdinterventies.nl

Pennings T. (2006)
Stand van zaken participatie Opstapje en Opstap. Utrecht: NIZW

Pennings T. (2007)
Interne gegevens participatie Opstapje en Opstap. Utrecht: NJi

Sennef, J., Evers, A. en Ercan-Demir, O. (2008) Thuis op school. Over samenwerking tussen school en allochtone ouders. Vereniging voor Openbaar Onderwijs

Smit, F en Driessen, G. (2002), Allochtone ouders en de pedagogische functie van de basisschool. Nijmegen: ITS

Smit, F., Driessen, G. en Doesborgh, J. (2005) Opvattingen van allochtonen ouders over onderwijs: tussen wens en realiteit. Een inventarisatie van de verwachtingen en de wensen van ouders ten aanzien van de basisschool en educatieve activiteiten in Rotterdam. Nijmegen: ITS

Smit, F., Driessen, Sluiter, R. en Brus, M. (2007) Ouderbetrokkenheid en -participatie op scholen met veel en weinig achterstandsleerlingen. Nijmegen: ITS

Van Daal, H.J., Broenink, N. Kromontono, E., Tabibian, N. (2002) Bevordering van ouderbetrokkenheid en ouderparticipatie op basisscholen. Een quick scan van behoeften en perspectieven voor de provincie Zuid-Holland en de provinciale steunfunctie-organisaties Utrecht: Verwey Jonker

Veen, A. en van Daalen, M. (2007) Ouderbetrokkenheid in Oud-West. Evaluatie van het project Ouderbetrokkenheid op de basisscholen in Amsterdam Oud-West. Amsterdam: SCO Kohnstamm Instituut

Websites:

Databank Effectieve Jeugdinterventies
www.jeugdinterventies.nl

Kennisnet integratiebeleid en etnische minderheden
www.integratie.net

Platform allochtone ouders en onderwijs
www.forum.nl/paoo

Ontwikkelingsstimulering
www.nji.nl

Opvoedingsondersteuning

www.nji.nl

Geïnterviewde informanten:

Annet Hermans van FORUM, projectleider Platform Allochtone Ouders en Onderwijs (PAOO)

Joke Verwoerd, coördinator opvoedondersteuning SOVEE

Esmæ Mahdi, Stichting Interculturele Participatie en Integratie, Amsterdam projectleider

‘Coach je kind’

Hanane Hammouchi, Stichting de Buitenwacht, Dordrecht

Adil Ciftci, St. Reflex, Rotterdam

Joke ten Berge, gemeente Den Haag

Colofon

Titel: Ontwikkelingsstimulering en opvoedingsondersteuning voor allochtone kinderen en hun ouders. Inventarisatie van programma's en interventies

Auteurs: Sandra Beekhoven, Deniz Ince, Hilde Kalthoff, Anne Luc van der Vegt

Project: (sardesprojectnummer TR0691)

Opdrachtgever: afdeling Beleidsontwikkeling van de Directie Inburgering & Integratie van het Ministerie van VROM/WWI

Datum: november 2008

Bezoekadres
La Vie
St. Jacobsstraat 63
3511 BP Utrecht

Postadres
Postbus 2357
3500 GJ Utrecht

T 030 – 232 62 00
F 030 – 233 30 17
secretariaat@sardes.nl
www.sardes.nl

